

R I I G I K O G U

9. istungjärk. **Protokoll nr. 185 (1).**

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. — 3. Teadaandmine terwituste kohta. — 4. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuilt detsembrikuul. — 5. Teadaandmine komisjonidesse antud ja Wabariigi Walitsusele tagasiantud seaduseelnõude kohta. — 6. Komisjonide täiendawad walimised. — 7. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Piiskar'i küsimise peale korterikriisi kohta. — 8. Wabariigi Walitsuse wastamine W. Orras'e ja J. Tiks'i küsimise peale töökaitse-seaduste muutmise ja täiendamise kohta. 9. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Piiskar'i ja J. Tiks'i küsimise peale raudtee weduriwarustajatele perekonna-abiraha maksmata jätmise kohta. — 10. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Palwadre küsimise peale Walga maakonna Laatre walla Tsirgulinna alewiku elanikkudele ehituskruuntide andmise asjus. — 11. Wabariigi Walitsuse wastamine i. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise peale streigiwabaduse rikkumise kohta politsei poolt. — 12. Wabariigi Walitsuse wastamine i. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise peale Pöögli mõisa maade wäljaandmisel ettetulnud wäärnähtuste kohta. — 13. Wabariigi Walitsuse wastamine S. Andrejew'i, E. Kägu ja A. Hansen'i arupärimise peale wahialuste peksmise kohta wangimajades.

Riigikogu koosolek 11. jaanuaril 1923. a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Walitsuse looshis: põllutöominister **B. Rostfeldt**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, kohtuminister **J. Reichman**, teedeminister **K. Ipsberg**, siseminister **K. Einbund**, välisminister **A. Hellat** ja haridusminister **A. Weiderman**.

Koosolek algab kell 10.25 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu juhatusel nimel teen ettepaneku päewakorda täiendada esimese päewakorra-punktina komisjonide täiendawad walimised wõttes. Selle wastu ei waielda. Teisi ettepanekuid päewakorra kohta ei tehta. Loen päewakorra wastu wõetaks.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. Riigikogu juhatusel on tulnud teadaanded, et Riigikogust on tagasi astunud rkl. Stallmeister ning kutse on saadetud sama rühma järgnewale kandidaadile Aleksander Pärn'ile, kes teatanud Riigikogu juhatusel, et ta astub iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma.

Riigikogu liikme wolitused on maha pannud rkl. Öpik, kelle asemele on kutsutud sama rühma järgnew kandidaat Mikita.

Wolitused on weel maha pannud rkl. Stackelberg. Kuna sama rühma järgnew kandidaat Konrad (Kurt) Anrep surnud on ning järgnewad kandidaadid Meyer, Kress, Axel de Vries, Rossman on teatanud, et nemad Riigikogu liikme wolitused maha panewad, siis on kutse saadetud järgmisele sama rühma kandidaadile Berend Wetter-Rosenthal'ile.

3. Teadaandmine terwituste kohta. Riigikogu nimele on tulnud terwituste-grammid 3. diwiisi ja inseneeri pataljoni poolt.

4. Teadaandmine Riigikogu liigete puudumiste kohta koosolekuilt detsembrikuul. Sekretäär **T. Kalbus** (loeb): Amberg, O. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult. Ast, K. on puudunud riikliste ülesannete täitmisel 10 koosolekult.

Astrem, R. on puudunud isiklistel põhjustel 3 koosolekult.

Astrem, R. on puudunud teatamata põhjustel 5 koosolekult.

Asson, E. on puudunud haiguse pärast 10 koosolekult.

Baars, K. on puudunud isiklistel põhjustel 10 koosolekult.

Binsol, W. on puudunud isiklistel põhjustel 4 koosolekult.

Birk, A. on puudunud riikliste ülesannete täitmisel 7 koosolekult.

Eigo, J. on puudunud perekonna haiguse pärast 2 koosolekult.

Eigo, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Einbund, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 2 koosolekult.

Ernits, W. on puudunud isiklistel põhjustel 10 koosolekult.

Freiberg, K. on puudunud haiguse pärast 2 koosolekult.

Jaakson, J. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Ipsberg, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 7 koosolekult.

Koemets, P. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Koppel, J. on puudunud haiguse pärast 4 koosolekult.

Kukk, J. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 7 koosolekult.

Laidoner, J. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Lattik, J. on puudunud haiguse pärast 3 koosolekult.

Lattik, J. on puudunud isiklistel põhjustel 4 koosolekult.

Lilienblatt, A. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Liiwak, K. on puudunud perekonna haiguse pärast 4 koosolekult.

Maaker, W. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 4 koosolekult.

Martna, M. on puudunud haiguse pärast 8 koosolekult.

Maurer, A. on puudunud teatamata põhjustel 7 koosolekult.

Neps, M. on puudunud isiklistel põhjustel 4 koosolekult.

Oinas, A. on puudunud riigikontrolöörina 4 koosolekult.

Ostra, A. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Parik, J. on puudunud teatamata põhjustel 3 koosolekult.

Pedak, T. on puudunud teatamata põhjustel 10 koosolekult.

Pezold, W. on puudunud haiguse pärast 8 koosolekult.

Piip, A. on puudunud riikliste ülesannete täitmisel 1 koosolekult.

Pool, Th. on puudunud haiguse pärast 2 koosolekult.

Pärliin, O. on puudunud teatamata põhjustel 3 koosolekult.

Saar, A. on puudunud teatamata põhjustel 6 koosolekult.

Soots, J. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 1 koosolekult.

Sorokin, A. on puudunud isiklistel põhjustel 4 koosolekult.

Sorokin, A. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Stallmeister, K. on puudunud isiklistel põhjustel 2 koosolekult.

Strandman, O. on puudunud isiklistel põhjustel 1 koosolekult.

Strandman, O. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Suit, F. on puudunud teatamata põhjustel 7 koosolekult.

Tiks, J. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 4 koosolekult.

Tõnisson, J. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Wain, J. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 4 koosolekult.

Weiler, A. on puudunud teatamata põhjustel 2 koosolekult.

Õpik, P. on puudunud teatamata põhjustel 10 koosolekult.

5. Teadaandmine komisjonidesse antud ja Wabariigi Walitsusele tagasiantud seaduseelnõude kohta.

Maaseaduse täiendamise seaduseelnõu — antud riikliku maatagawara tarwitamise seaduse erikomisjoni; õpetajate palgaseaduse muutmise seaduseelnõu — antud rahaasjanduse komisjoni;

maakonna ja linna koolinõunikude kohta käiwa määruse muutmise seaduseelnõu — antud rahaasjanduse komisjoni;

seaduseelnõu pornograafiliste väljaannete laialilaotamise ärahoidmise kohta — antud üldisesse komisjoni;

seaduseelnõu maakonna omawalitsustele antud 100.000.000-margalise laenu muutmise kohta toetussummaks nendele omawalitsustele — antud rahaasjanduse komisjoni;

õhusõidu seaduseelnõu — antud üldisesse komisjoni;

seaduseelnõu Eesti demokraatliku wabariigi ja Wene nõukogude wabariigi, Ukraina nõukogude wabariigi ja Walge-Wenemaa nõukogude wabariigi wahel

tehtud sanitäär-konventsiooni kohta — antud välisasjade komisjoni;

seaduseelnõu Eesti wabariigi ja Läti wabariigi wahel tehtud sanitäär-konventsiooni kohta — antud välisasjade komisjoni;

seaduseelnõu pornograafiliste wäljannete laialilaotamise ärahoidmise kohta — antud tagasi Wabariigi Walitsusele.

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

6. Komisjonide täiendawad walimised.

Seda arwesse wõttes, et iseseiswa sotsialistliku töölistepartei Riigikogu rühm on ühe liikme wõrra suurenenud, paneb nimetatud rühm ette täiendawalt eelarwe-komisjoni walida rühmaliiget rkl. Pärni. Teisi ettepanekuid komisjoni täiendawate walimiste kohta ei ole. Asun hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Sellega on nähtawa enamusega otsustatud rkl. Pärn eelarwe-komisjoni walida.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

7. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Piiskar'i küsimise peale korterikriisi kohta.

Teedeminister **K. Ipsberg:** Lugupeetud rahwasaadikud. Rkl. Piiskar on pööranud Wabariigi Walitsuse poole järgmiste küsimistega:

„1. Kas on teada Wabariigi Walitsusel, et linnades ja alewites korterikitsikus alatas suureneb ja juba nii terawa kuju wõtnud, et kehwestel perekondadel, eriti töölistel, otse wõimata on korterit saada?“

Wabariigi Walitsuse nimel on mul selle peale au järgmist wastata: Wabariigi Walitsusel on teada, et korterikriis Eestis õige suur on, See on üleilmne nähtus ja praegu on igas riigis ja igal maal korterikriis õige teraw ja ka Eesti riik ei ole sellest mööda pääsenud.

Edasi küsib härra Piiskar: „2. Kui see teada on, miks ei ole walitsus senni astunud tarwilikka samme korterikriisi lahendamiseks? 3. Kas ja mida kawatseb walitsus ette wõtta korterikitsikuse vastu wõitlemiseks ja korteripuudust kannatajatele korterisaamise wõimaldamiseks üldse?“

Pean ütleva, et walitsus on korterikriisi lahendamiseks samme astunud. Ma tuletaksin Riigikogu liigetele meelde

1922 a. 3. aprilli seadust, millega määrati 210 miljonit marka ehituste ja eriti väikekorterite arwu suurendamiseks. Iga aasta peale on määratud 70 miljonit marka. See summa on ka juba jaotatud ning on 110 ehitusprojekti ära antud, — suuremalt jaolt alewite poolt. Peab ütleva, et mitte ainult linnad, waid iseäranis alewid on õige laialiselt seda krediiti tarwitanud. Ma tooksin näituseks mõned arwud. Tallinna linnale on selleks otstarbeks määratud 20 miljonit marka, Baltiskile — 2 miljonit, Tartu linnale — 10 miljonit, Pärnule — 5 miljonit, Wiljandile — 5 miljonit, Haapsalule — 3 miljonit, Walgale — 3 miljonit ja Petserile — 3 miljonit. Peale selle on suurematele alewitele krediiti lubatud: Nõmme alewile — 5 miljonit, Mustwee alewile — 2 miljonit, Otepää alewile — 2 miljonit, Mõisaküla alewile — 2 miljonit, Antsla alewile — 2 miljonit ja Tõrwa alewile — 1 miljon.

Peab ütleva, et iseäranis alewite poolt nõudmised õige sagedasti sisse tulewad, waremalt kui suurte linnade poolt. Edasi tuletaksin meelde, et asunikkude ehituslaenu ühtlasi ka korterikriisi lahendab. Asunikkude laenu on läinud aasta peale määratud 387 miljonit. Kaks tubat ehitust on juba maal käsil, peaegu juba walmis saamas, ning tulewal aastal suureneb see arw arwatawasti 3-kordselt. Ka raudteed on korterikriisi lahendada katsunud nende krediitide piires, mis on lubatud 1923 aasta kohta. Nii on riigi raudteewalitsus eelarwesse wõtnud 25 miljonit just korterite muretsemiseks oma teenijatele, iseäranis alamate teenijatele, kelle raudteel kohapealolemine teenistuse mõttes iseäranis tähtis on.

Edasi on walitsusel praegu kawatsusel suurem ehituskawa meie riikliste kesk-asutuste äramahutamise kohta. Kui see kawa täide wiiakse, siis wabanewad paljud korterid nende riigiasutuste alt ja saawad jälle tagasi antud oma otsekoheste otstarbe täitmiseks. Selleks on ka ehituspeawalitsus mitmesugused kawatsused ette wõtnud, nii näituseks, Kadriorus olewatele riigimajadele juurde ehitada osad, nii et wõimalik oleks ka neid ära tarwitada.

Kõik need walitsuse poolt teostatud ja weel teostatawad ettewõtted peaksid arwatawasti korterikriisi lahendada aitama. Peale selle on weel kõigil pool linnades õige elaw elumajade plaanide walmistamine. (M. M a r t n a (sd.): K a s

korteripuuduse kohta on teateid?) Kahjuks, praegu ei ole neid mitte käepärast. (M. Martna (sd.): Kust neid võiks saada?) Need on linnavalitsustes. Omal ajal, mäletan, olid ka Riigikogul need andmed olemas, kui üiriseadus välja kuulutati, siis olid need andmed igast maakohast Riigikogu kantseleile saadetud. Nii et härra Riigikogu liige Martna toleaeegseid andmeid Riigikogu kantseleist võiks saada. (M. Martna (sd.): Milla see oli?) See oli aasta tagasi. (M. Martna (sd.): Kas sest saadik on korterikriis suurenenud?) Üiriseaduse lahendamisega ta vist suurenenud ei ole, sest et selle ajaga on paljud korterid juurde tulnud. Ühtlasi on ka arwata, et üiriseaduse ära kaotamisega ehitustegewus wististe elawamaks läheb, nagu see Soomes on, kus üiriseadus ära kaotati, ning mille tõttu kohe ehitustegewus laialt suurenes.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Wabariigi Walitsuse wastamine W. Orras'e ja J. Tiks'i küsimise peale töökaitse-seaduste muutmise ja täendamise kohta.

Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Astatud Riigikogu liikmed! Küsijad peatawad juhtumise juures, kus töölised oma töötasust ilma on jäänud, ja tähendawad seal

juures, nagu ei oleks selle küsimise lahendamiseks töö-hoolekandeministeeriumi ametnik — töökaitse kommissar — tarwilikka samme astunud ja tema peale pandud ülesandeid täitnud. Mis puutub sellesse küsimusesse üldiselt, siis on tõesti juhtumisi olnud, kus töölised oma töötasust ilma on jäänud. Küsimises puudutatud juhtumisel oli asi tõelikult järgmine. Tallinnas antakse Harju panga aitade ehitamine kaubamaja Simsiwart ja Co. kaudu kellegi ettewõtja Käära kätte. Tehakse leping ja Käära on kõige eest wastutaw. Käära palkab töölised, kes ka kohe tööle asuwad. Kui aga töölised tehtud töö eest selle härra käest tasu nõuawad, siis jätab see neile tasu maksmata. Asjast teatatakse kommissarile. Kui töökaitse kommissar selle asjaga tutwunemiseks uurimise ette wõttis, siis selgus, et härra Käära, kelle kätte kaubamaja Simsiwart ja Co. ehitustööd andis, kes wastutawa ettewõtjana ka töölised palkas ja kes tööliste tasu maksmata jättis, oli Tallinnast ära kadunud. Töölised ise tõendasid, et

Käära maksujõuetuks jäänud ja palusid palka nõuda Simsiwart'ilt. Oli tõesti selge, et härra Käära käest, kuigi tema asukohta teada saaks, mitte midagi wõtta ei ole ja tööliste rahuldamiseks sarnasel juhtumisel midagi teha ei saa, sest palganõudmiseks kaubamajalt Simsiwart ja Co. puudus igasugune seaduslik alus. Sarnastel asjaoludel wõin ma tõendada, et kõik ütelled ja oletused, nagu ei oleks töökaitse kommissar selle asja selgitamiseks tarwilikka samme astunud, pole mitte õiged.

Lõpuks küsitakse: „Kas ja missuguseid abinõusid mõtleb töö-hoolekandeministeerium wõtta tarwitusele, et töölistele hõlbustada sarnastel juhtumistel oma teenitud palka ettewõtjailt kätte saada.“

Wastus wõib ainult üks olla: Maksu wate seaduste järele ei saa sarnasel juhtumisel töölistele mitte mingisuguseid hõlbustusi pakkuda.

Teise küsimise kohta: „Kas ja kuna kawatseb ministeerium üldse esineda Riigikogule uute töökaitse-seaduste, eriti aga töökaitse kommissariaadi ümberkorraldamise, tema tegewusala ja õiguste laiendamise kawadega ning missugustega nimelt?“ pean teatama, et töö- ja hoolekandeministeerium otseteed seaduseelnõudega Riigikogule esineda ei saa, waid need wõiwad tulla üksnes Wabariigi Walitsuse poolt tegewuskawas. Mis Wabariigi Walitsuse tegewuskawas puutub, siis wõin tähendada, et töökaitse-seaduste muutmise ja laiendamise wastawal meie oludele on selles kawas üheks tähtsamaks ülesandeks. Pean tähelpanu selle peale juhtima, et juba möödaläinud aastal töökaitse kommissaride õigusi laiendati. Nagu kõigil Riigikogu liigetel väga hästi teada, wõttis Riigikogu seaduse wastu, mille järele trahwide määramine töökaitse-seaduste rikkumise, palgaraamatute mitteväljaandmise jne. pärast sünnib töökaitse kommissaride otsekohelel ettepanekul. Kuid sellega ei ole igatahes selle ametkonna tegewusala lõpulikult korraldatud, waid siin peab järgnema weel terwe rida nowelle ja korraldusi, ühes arwatud ka ametkonna reorganiseerimine. Sellekohased põhjooned on juba ära märgitud, ja ma usun, et aeg ei ole mitte kaugele, kus wastawad eelnõud Riigikogus arutusele tulewad. Raske on siiski uskuda, et praegune Riigikogu, kes väga paljude seaduseelnõudega otse üle kuhjatud, suudaks töökaitse-aladel kaugeleulatawaid uuendusi läbi wiia.

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

9. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Piiskar'i ja J. Tiks'i küsimise peale raudtee weduriwarustajatele perekonna-abiraha maksmata jätmise kohta.

Teedeminister **K. Ipsberg:** Riigikogu liikmed härrad Piiskar ja Tiks on teedeministeeriumile järgmise küsimise ette pannud:

1. Miks on jäetud tänawu 1. juulist alates perekonna-abiraha maksmata Tallinna ja Nõmme raudteejaa-mades töötawatele weduriwarustajatele, kes waremalt said perekonna-abiraha üldistel alustel?

2. Kas on perekonna-abiraha maks-mata jäetud ainult eeltähendatud jaama-des töötawatele wõi kõigile weduriwarustajatele?

3. Kas ja millal kawatsetakse weduriwarustajatele välja maksta nende saamatajäänud perekonna-abiraha?

Nende küsimiste peale on mul au järg-mist wastata: 1. juulist s. a. alates on perekonna-abiraha maksmata jäetud kõi-gile weduriwarustajatele, kes väljaspool raudteewalitsuse alalist koosseisu teenis-tuses seisawad, „Riigi Teataja“ nr. 82 1922 a. seadus 47 § 1 märkuste 1. ja 4. põhjal. Ilma on jäetud 178 teenijat, nen-dest 133 perekonnaga inimest ja 45 ilma perekonnata. Perekonna-abiraha asemele on warustuswalitsuse ettepanekul otsus-tatud kompensatsiooni näol igale weduriwarustajale maksta lisapalka 1000 marka kuus alates 1. juulist. Lisapalk on välja makstud oktoobrikuus ja maksmine kestab edasi. Sellega on weduriwarustajad rahuldatud. Weduriwarustajate küsimus ise-äranis palgaasjus saab weel arwatawasti teisel teel natukene parandatud, nimelt tahetakse preemiad nende tööde peale sisse seada.

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

10. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Palwadre küsi-mise peale Walga maakonna Laatre walla Tsirgulinna alewiku elanikkudele ehituskruuntide andmise asjus.

Põllutöömi-nister **B. Rostfeldt:** Lugupeetud Riigikogu liige härra Palwadre on pööra-nud põllutööministri poole küsimisega:

1) Kas põllutöö-ministril on teada, et Tsirgulinna alewiku elanikud on mitmekordselt pööranud pal-

wetega temale alluwate ametiasutuste poole anda neile ehituskruuntideks riigista-tud Laatre mõisa maadest kasutamata seiswat raiestikku umbes 60 wakamaa suuruses?

2) Kas ja kuna mõtleb põllutööminis-ter rahuldada alewiku elanikkude palwet?

Küsimise peale on minul wastata:

Põllutööministeeriumis olewast kirja-wahetusest on näha, et 9. juunil 1922 a. Tsirgulinna alewiku elanikud metsade peawalitsuse poole pöörasid palwega, et alewiku kõrwal asuw 23-tiinuline raiestik saaks kasutatud alewiku maa-ala laiendamiseks. Nimetatud maa-ala planeeri-mine ehituskruuntideks olewat hädatarwil-lik, sest alewiku elanikud kawatsewad seal maju ehitada, mis korterikriisi lahendaks. Metsade peawalitsus, järele päri-des kohaliku — Sangaste — metskonna metsaülemale arwamist, tegi 21. augustil maakorralduse peawalitsusele ettepaneku kõneallose raiestik, — kogupinnaga 23,41 tiinu, — üle wõtta ning palujatele planeeritult välja rentida. 30. augustil tegi maakorralduse peawalitsus kohali-kule riigimaadeülemale ettekirjutuse ni-metatud maa-ala üle wõtta, mis ka täide-tud. — Akt on dateeritud 14. X. 22.

13. nowembril saatsid Tsirgulinna alewi elanikud palwe põllutööministeer-iumi, milles nad palusid weel sügisel raiestikku ehituskruuntideks planeerida ja seda neile välja anda. Kuna selle palwe täitmiseks sügisel wähe aega jäi, on kor-raldus tehtud maamöödu osakonnale ni-metatud maa-ala 1. maiks 1923 a. pla-neerida ja kohalikkudele elanikkudele välja anda.

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

11. Wabariigi Walitsuse wastamine i. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise peale streigiwabaduse rikkumise kohta politsei poolt.

Siseminister **K. Einbund:** Aus-tatud Riigikogu liik-med! Wabariigi Walitsuse otsusel on mul au teile wastust ette kanda arupärimise peale streigiwabaduse rikkumise kohta

politsei poolt. Arupärimine on esitatud rkl. Jonas'e, Piiskar'i ja Orras'e poolt minewal aastal Tartus juulikuul alanud streikide puhul a/s „Tegur'i“, ning a/s Lellep ja Ko. wabrikutes. Arupärimise tekstis seletatakse, et politsei olla rikkunud streigiwabadust sellega, et olla üles

seatud politseinost „Teguri“ ja Lellep'i wabrikute ette, kes hoolega silmas pidanud igasugust liikumist tööliste poolt ja igat wabrikule liginawat töölist lihtsalt minema ajanud. Streigikomitee liikmeid ei olla lastud wabrikusse minna ja neid olla ähwardatud politsei poolt arreteerida. Neile põhjendustele järgnewad wastawad küsimised. Arupärimine oli esitatud minewal aastal septembrikuu keskpaigas — seega on ta eelmise walitsuse wastu sihitud, kuid minust olenemata põhjustel ei ole mul wõimalust olnud arupärimise peale ennem wastust anda. Juba enne arupärimise esitamist sain teada ajalehe „Meie Hääle“ kaudu, et Tartus streikiwate tööliste koosolek on 9. augustil ägeda protesti wastu wõtnud, milles esitatakse samasuguseid andmeid nagu arupärimiseski.

Asja selgitamiseks sai minu poolt korraldus tehtud „Meie Hääle“ sisse artikli puhul ja selgus, et politseinosti ei olnud üles seatud „Teguri“ wabriku piirkonda, küll oli aga liikuw post Lellep'i wabriku ja o.-ü. telefoniwabriku lähikonnas. Selgus juba siis, et kaks liikuwat posti mitte streigi alusel, waid wiis kummi kuus nädalat peale streigi algust olid wälja pandud.

Omanikud nähes, et streik ei lõpe, ütlesid töölistele üles ja kuulutasid wälja uute tööliste wastuwõtmise. Oli oodata kokkupõrkeid endiste ja uute tööliste wahel ja et wõimalikult neid kokkupõrkeid ära hoida pöörasid nad selles suhtes politseiülema poole. Politseiülema poolt seati siis liikuwad postid üles ja see on politseiülema oma asi, selles ei saa teda keegi süüdistada, sest kui tema teada saab, et kuskil raioonis oodata, wõi vähemalt oletada wõib mingisugust korra-rikkumist, on tema õigustatud politsei-
posti üles seadma. Kordnikkude ülekuulamisel selgus, et mingisuguseid wahejuhtumisi ei ole ette tulnud. (J. Piiskar (is.): K a s s õ i m a m i s t e a h ?). Vähe-
malt ei ole mingisuguseid rahurikkumisi olnud ega seda ka protokolleeritud ei kordnikkude ega ka teiste ametnikkude poolt, kes sellega ühenduses olid. Wõis otsusele tulla juba enne selle arupärimise esitamist, et lehes awaldatud protest ebaõige oli ja et need andmed mitte tõsi-
oludele ei wasta, mis protestis esitatud. Kuid peale selle kohe, kui arupärimine wastu wõeti, korraldasin kohapeal uue järelepärimise ja uue ülekuulamise, millest selgus, et tõesti „Teguri“ wabriku ligi-

konnas mingisuguseid liikuwaid poste ei olnud, küll aga wiimase kahe, nimelt Lellep'i ja telefoniwabriku lähikonnas. Arupärimise peale wastamiseks tuli kindla-
maid materjaale koguda, mille kokkuwõt-
miseks üle kuulati niihästi wabrikupida-
jad, töolistewanemad ja streigikomitee liikmed. Sellest materjaalist selgus järg-
mist — jätan selle osa, mis puudutab „Teguri“ wabriku, wahela, sest et need andmed mitte tõele ei wasta, nagu oleks seal ka politseipostid olnud. Ma wõtaksin selle materjaali teise osa. Siin on üle kuulatud telefoniwabriku juhataja, kes ütles, et tema mingisuguseid wahe-
juhtumisi tööliste ja politsei wahel ei ole näinud, et streigikomitee liigete poolt ei ole ähwardatud töölisi ära tappa, nende päid puruks peksta jne.

Siis on streigikomitee liige Ranna üle kuulatud, kes ütles, et streigi ajal ei ole tema näinud mingisuguseid wahejuhtu-
misi tööliste ja streigikomitee liigete wahela, ja ei ole tema nähes politsei uulit-
sal kedagi ähwardanud arreteerida.

Samal päewal ülekuulatud streigiko-
mittee liige Pokka seletab sedasama, mis Karl Ranna, lisab aga juurde, et streigi ajal on tema wabalt ja takistamata wab-
rikus käinud.

Samal päewal ülekuulatud streigi-
komitee liige, kes wist samas wabrikus teenib — Käärrik, seletab ka, et teda ka ei ole takistatud wabrikus käimast ja kok-
kupõrkeid politsei ja streigikomitee liigete wahel ei ole tema ka näinud.

Siis on üle kuulatud Julius Weinman — ma ei tea, kas tema ka sellest wabri-
kust on, kes seletab, et streigi ajal takis-
tamata wabrikus käis, wahejuhtumisi politseiga olnud ei ole, ja ei ole teda ähwardatud arreteerida.

Streigikomitee liige Kool seletab seda-
sama.

Siis on Lellep'i wabrikujuhataja Nuut, kes seletab — „streigi ajal mingisuguseid wahejuhtumisi tähele pannud ei ole, — et politsei oleks liikumist takistanud, ei ole ma näinud.“

Wõib olla, et juhataja seletus ei ole wast siin küllalt mõõduandew, aga selle sama wabriku streigikomitee liige Julius Johanson ütleb, et temal streigi ajal mingisuguseid wahejuhtumisi politseiga ei ole olnud. Tema ei ole ka näinud, et tänawal politsei poolt liikumist oleks takistatud ja et wabrikusse sisselaskmise juures takis-
tusi ette oleks tulnud. Samuti ei ole tema kuulnud ähwardusi arreteerimiseks.

Streigikomitee liige Piil seletab nõndasama.

Nõnda, neid andmeid kokku võttes pidin mina otsusele tulema, et esiteks kohapeal mingisuguseid protokolle tehtud ei olnud, kuna ometi võib oodata, et kui kellegi wabadust takistatakse, tema otsekohe selle wabaduse kitsenduse vastu protokollilaseb teha, ja teiseks, et ei wabrikuomanikud, ei ka streigikomitee liikmed, kes wahejuhtumiste juures võisid olla, samuti ka politseinikud, kes sel ajal postil olid, eitawad ühed seda, et neid oleks takistatud milleski, teised, et neid oleks ähwardatud arreteerida, ja politseinikud seletawad, et neid on sinna pandud, nagu harilikku politseiposti, ja mingisuguseid erilisi ülesandeid neile tehtud ei olnud. Kordnikud seletawad küll, et tõesti ühel hommikul, see oli wist 7.—8. augustil, nagu siin materiaalselt on öeldud, on uulitsal — trotuaaridel suur rahwa kogumine olnud ja nemad olla palunud rahwast trotuaarilt lahkuda, et teistele teed anda.

Nii, seda kõike kokku võttes pidin mina otsusele tulema, et siin streigiwabaduse rikkumisest raske oleks juttu teha. Sellega oleks kaks esimest küsimist arupärimises wastatud.

Wiimane küsimine on: kas ja kuidas mõtleb Wabariigi Walitsus kindlustada tööliste streigiwabaduse politseilise omawoli vastu? Et tõesti politseid selles juba mitu korda on süüdistatud, et tema just kui streigiwabadust takistawat, siis anti politsei juhtide poolt wastawad instruksioonid politseile talitamiseks ja tähtsustamiseks streigi kordadel. Need instruksioonid on kokkuwõtlikult esitatud Eesti „Politseilehes“ nr. 47 ja 48, iseäranis nr. 48-das, kus streigiwabaduse põhimõtetest kõneldakse, kus ette on nähtud kord, millest politsei streigi korral peab kinni pidama. Selle juures peatades võiksin ma tähendada, et meil eriseadusi streigiwabaduse kohta ja ka üldse streikide kohta peale Eesti wabariigi põhiseaduse wäljaandmist wälja antud ei ole. Sellepärast tuleb meil siin tugeneda nendele normidele, mis esitatud nuhtlusseaduses.

Üldiselt wõin ma tähendada, et kõikide riikide korraldused streigiwabaduse asjus käiwad kahte teed. Et see tähtis küsimus on, siis julgen arwata, et lugupeetud Riigikogu liikmed sellele asjale lühikeseks ajaks oma kannatust pühendawad. Nõu ütlesin, tarwitatakse siin

kahte teed: ühed riigid normeeriwad streigiwabaduse eriseadusega ja erinevatega, teised aga isesugust kapiitlit, isesugust peatükki oma karistusseadustes, kui ka oma kodaniku wabaduse kaitseadustes selleks ei tee, waid painutawad ka need toimumused ja selle tegewuse ja üleastumised, mis streigiga ühenduses on, harilikkude kodanikuwabaduse normide alla. Kumb tee neist parem on, on raske otsustada, igatahes peab aga arwama, et soowitawam oleks kõiki streikidesse puutuwaid küsimusi eriseadusega lahendada. Siseministeerium on ka siin juba eeltööle asunud ja meie loodame, et ta peatselt, igatahes käesolewal aastal, wastawa eriseadusega Riigikogus esineb.

Mis aga praegumakswatesse normidesse puutub, siis on siin tähtsad kaks normi. Üks nendest on nuhtlusseaduse § 1358^t, mis kõneleb wabriku wõi tehase waranduse ehk jälle sealteeniwate isikute waranduse rikkumisest ehk häwitamisest ja selle täiesti ära keelab. Järgmine paragrahw keelab wägiwaldset töötakistamist ja töölesundimist streigist osawõtawate tööliste poolt.

Igatahes peab see wägiwald kuritegelist loomu kandma, sest mitte igasugune lihtne wägiwald ei käi selle paragrahwi alla. Kriminaalkodeks teeb siin wahet. Need kaks paragrahwi peawad meil alati arwesse tulema ja nad on domineeriwad ka kõigis teistes seadusandlustes. Ja kuigi mingisuguseid eriseadusi wälja ei anta, siiski jääwad need kaks normi üldises korras maksma. Siis on wael teisi kitsendawaid määrusid weneaegsetes määrustes, kuid peale meie põhiseaduse wäljaandmist pidid need, iseenesestki mõista, ära jääma, nii et nendest üldse kõnelda ei maksa, ja meie oleme ka neist oma instruksioonides täiesti loobunud.

Põhimõtted, mis streigiga ühenduses olewate toimingute kohta maksawad, on järgmised: 1) See, mis üldse igale kodanikule lubatud ehk keelatud on tema isikuwabaduse õiguse järele, on lubatud ehk keelatud ka streigi puhul. Tähendab, mis isikule on lubatud harilikul korral, on lubatud ka streigi ajal ja mis talle harilikult keelatud on, on keelatud ka streigist osawõtmise korral. Üldine kodanikuwabadus maksab ka streikijate kohta;

2) kaelakohtuseaduses keelatud toimus jääb kuriteoks ka sel puhul, kui ta streigi huwides on toime pandud. Nii et igale kodanikule keelatud toimus on ka

keelatud streigi ajal ja jääb kuriteoks, vaatamata selle peale, et ta streigi huvides on korda saadetud. Teisest küljest, igale kodanikule lubatud toimus ei tohi olla keelatud, wõi karistuswääriliseks peetud saada sellepärast, et ta streigi puhul on tehtud. Nendest põhimõtetest kinni pidades leiame pääsetee igal juhtumisel, kuigi ka mingisuguseid eriparagrahwe wälja antud ei oleks. Kõik määrused koosolekute ja organisatsioonide loomise kohta, mis makswad on iga kodaniku kohta, on makswad ka streigi ajal ja järjekult ei saa streigikomitee ja teised sellekohased organisatsioonid mitte keelatud olla. Samuti ka wahipostide wõi nõndanimetatud pikettide ülesseadmine streikide korral. See on streikijate oma korräldus ja neil on selleks täieline võimalus. Kuid nemad ei wõi jälle pikettide ülesseadmisest endile mingisugust eesõigustatud seisukorda luua ja seda toimida, mis nende paragrahvide wastu käib, mis ma ette kandsin. Nemad ei wõi mitte seda toimida, mis teiste kodanike wabaduse wastu käiks. Inglise praksis käib punktipealselt sedasama teed.

Tugedes neile põhimõtetele, praegumakswa seaduse määrustele ja üldisele korrale, oli meil kerge konstrueerida instruksiooni politseile.

Kui üleastumisi on olnud, siis on wastastikku protokolleerimisi olnud ja, minu teada, ei ole politsei oma piiridest üle astunud. Streigiõiguse tarwitajad on lasknud politsei peale protokolle teha. Teisest küljest on kodanikud, kes streikijate wastu on olnud, ka lasknud niisuguseid protokolle kokku seada. Mul on teada weel üks juhtumine Tallinna streigi ajast. Mina arwan, et wastus kolmandale punktile sellega on antud, ja et sellega meil streigiwabadus on pinnale pandud, mis meie põhiseadusele wastab.

Juhataja **A. Kerem**: On arupärijad rahuldatud? (E. Jonas (is.): Teen ettepaneku kohe läbirääkimisi awada.) Ettepanek on tehtud kohe läbirääkimisi algada. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawana murega wastu wõetud.

E. Jonas (is.): Siseminister on ka seekord jäänud truiks iseenesele. Ta on enesele ülesandeks teinud kaitsta politseid, tehku see mis tahes, wõi tarwitagu

ta oma ametikoluuste täitmisel niisuguseid abinõusid, mis kodanikkudele wastuwõetawad ei ole, aga siseminister seletab ikka, et politsei on puhas.

Enne kui sisuliselt küsimuse juurde asuda, teen ma ühe wäikese märkuse. Siseminister seletab, et politsei olla wälja seatud Lellep'i ja telefoniwabriku ette, kuna aga „Tegur'i“ wabriku ees. posti üles seatud ei olnud. Wõib olla, et seal awalikku politseiposti ei olnud, aga niipalju, kui minul teada, on „Tegur'i“ ees kaitsepolitsei agendid olnud, kes tööliste tegewuse järele walwasid ja isegi awalikult tööliste tegewuse wahele segasid, kuigi nad olid erariietes ja neid tundsid töölistes nende tegudest ära.

Nüüd on küsimus selles, mispärast politsei seadis posti ülesse just wiendal streiginädalal, aga mitte esimesel, kus kõige enam oli põhjust karta korrarikkumist. Aga asi on lihtne, wabrikandid, kes lootsid algusest saadik streigi nurjamineku peale, ei wõtnud mingisuguseid surweabinõusid tarwitusele. Aga ära rähes, et töölistes seekord äärmiselt sitkelt wastu panid ja et streigi kokkuwarisemist loota ei olnud, hakkasid wabrikandid juba teisel ja kolmandal nädalal kõige agaramalt kihutustööd tegema ja selleks rakendati tööle ka kogu meie ajakirjandus. Nõnda juhib Tartu ametiühisuste nõukogu tähelepanu selle peale, et kui ka ajakirjanduses ja seltskonnas liikuma pandud prowokatsioonilised jutud mõju ei awaldanud, siis oli wiimaseks abinõuks, streigi maharõhumisel politseiwõimu tarwitamine. Nõnda kirjutab Tartu ametiühisuste nõukogu järgmist: „Kohe streigi algul hakkasid kodanlised lehed waletateid streigi kohta tooma, et töölistehulkades lahkhelisid sünnitada ja meeolelu lan gemist tuua. Ühes sellega wõtsid wabrikandid kõik abinõud tarwitusele, et streigimurdjaid leida. Streigi kolmandal nädalal läks neil ka korda wäljaspoolt streigimurdjaid leida, kelledele mõned üksikud endised töölistes seltsisid. Need olid sarnased töölistes, keda wabrikutesse wõeti ainult streigimurdmise otstarbel, kuid mitte töötegemise tarwis. Streigimurdmisele astus energiliselt wastu streigikomitee, katsudes streigimurdjatele selgeks teha, et nende teguwis tööliste äraandmine on. Streigikomitee selgitustöö andis tagajärgi. Edaspidisele streigikomitee tegewusele astus wahele politsei ja takistas tema tegewust, keelates liikumise ja wiibimise wabriku lähedal ära.“

See on ametlik aruanne ja neid seletusi, mis siin siseminister ette kandis, ei tule, minu arwates, küllalt autoriteetseteks pidada, sellepärast, et need inimesed, keda siin siseminister tunnustajatena nimetas, on tuntud Tartus, kui tööliste keskest väljaheidetud isikud. Need on mustemat sorti mehed, kes on walmis müüma ennast ja kelle wastu töölistel usaldust ei ole. Ma juhiks tähelpanu „Tulewik“ nr. 67 peale, kus streigikomitee esinees Pikand kirjutab järgmist: „Eestis on streigiwabadus seaduse järele. Meie organiseerisime streiki lubatud abinõudega, tegime kihutustööd ja tegime selgeks töölistele, mis tähendab streigimurdjateks hakata.

Wabrikantidele ei meeldinud kihutustöö tegemine streigimurdjate seas ja sellepärast siis mõeldi välja waleteated, mille abil saadi awaliku kui ka kaitsepolitsei abil ja selle kaastegewusel streik maha rõhuda. See oli politsei poolt wägivaldalla tarwitamine, kui ta 8. augustil s. a. just päew enne streigimurdmist, ei lasknud wabrikute juures streigikomitee liikmeid liikuda ja neid sealt minema ajas, sellepeale waatamata, et streigikomitee liikmed mingisugust wägivalda ei tarwitunud.

Kui mina telefoniwabriku pool, see on Puiestee ja Lubja tänawate nurgal seisin, asus mulle politseikordnik juurde ja ajas minema, öeldes, et siin uulitsal olewat seismine ja liikumine keelatud. Ma tähendasin, et meil on täielik liikumiswabadus ja kui seda piiratakse, siis ka awalikult sellest teatatakse. Selle peale sai see härra kordnik üpris wihaseks, karjudes: „Kasi minema, ehk ma arreteerin sind!“, mille peale mul muud üle ei jäänud kui lahkuda ja kaugelt waadata, kuidas streigimurdjad wabrikusse hiilisid.“

Selle asemel, et üle kuulata Pikandit, on politsei koha peal üle kuulanud kedagi Kann'i ja Käärik'ut. Esimesel ülekuulamisel oleks saadud hoopis teistsuguseid selgitusi. Töölistel oleks palju näitusi selle kohta tuua, kus rahulikult uulitsal wabriku läheduses möödaminewaid inimesi politsei lihtsalt minema on ajanud. Kas see ei ole jällegi streigiwabaduse rikkumine.

Minu arwates ei saada siis ühtegi streiki korraldada, kui töölistel ei ole wabrikusse minemise ja äratulemise wabadust. Liikumisõigusetä ei ole ka streigiõigust.

Mul tuleb meelde tegelik juhtumine, kus Tallinnas tselluloosiwabrikus asetati omal ajal streikiwatele töölistele püssimehed juurde ja sunniti neid nõnda tööle. Niisugust streigiwabadust ja õigust töölised küll ei soowi, sest siis ei saada ühtki streiki läbi wiia.

Teine tingimine streigi läbiwiimiseks on see, et peaks töölistele antama wõimalus koonduda, ühineda, kui aga töölisi mitte ei lubata uulitsale wõi wabriku lähedale ilmuda, kui ei lasta neid kokku koguda streigiküsimuse arutamiseks siis on wõimatu mingisugust streiki korraldada. (O. Liigand (rhw.): Kus kohal siis lubatakse uulitsal miitinguid pidada?) Ega töölised uulitsale ei tahtnudki koosolekuid pidama jääda, waid nad tahtsid wabrikusse minna ja igas wabrikus peetakse koosolekuid, peeti enne ja peetakse ka tulewikus. Selles aga see asi seisab, et streigi ajal seda ei lastud teha. Wabrikandid kartsid, et kui töölised korraldawad koosoleku, siis wõiwad ka streigimurdjad üle minna streikijate poole, ja selles meie näemegi streigiwabaduse rikkumist, kui politsei abiga tehakse takistusi tööliste walitud meestele nende kohuste täitmisel.

Siis edasi, just iseloomulik on see, et siin ei olnud mitte kartusega tegemist, nagu wõiksid tulla kokkupõrked tööliste wahel, sest mingisuguseid andmeid sarnasteks oletusteks ei olnud ja ükski wabrikant ei wõi ega ei saa tõendada, et streigimurdjaid oleks takistatud ehk neid oleks püütud wägivaldselt välja tuua, kes tööle jäid, waid kõige kindlama streigi nurjaajamise kawaga.

Nõnda siis näeme meie, et politsei segas wahela kõige kriitilisemal silmapilgul ja selle wahelsegamise tõttu andis tema ülekaalu wabrikantidele. Samal ajal lasti lendu rida kahtlasi laimujutte miskisugustest ässitajatest, rahasummadest ja kõik see halwas tööliste meeoleolu ning nad löid kartma. Nende juttude põhjal oleks wõinud kaitsepolitsei wahela segada ja küsida, kes on need mehed, kes siin streiki organiseeriwad, kust need agendid pärit?

Töölised löid kartma ja pikalewennud streigi juures, kus pealegi inimesed äärmiselt wiletsas seisukorras, olid nad muidugi hellamad ja selle tõttu omandas politsei wahelsegamine ka erilise tähtsuse just streigi nurjaajamise mõttes.

Edasi tahaksin aga peatada weel ühe küsimuse juures. Meie kuulsime sisemi-

nistri seletustest, et politsei wõib oma posti seal wälja seada, kus tema tahab ja selles ei olla mingit seaduserikkumist. Kui see nii on, siis jääks mulle selgusetaks üks asjaolu. Nimelt olen ma kuulnud, et Tartu linna politseiülemaale on noomitus tehtud. Aga mis eest, sest siseministri seletuse järele pole politseil ühtki süüdi, tema küljes pole ühtki plekki ega märki. Wõi tehti seda selle eest, et politsei oleks pidanud weel jultunumalt wahele segama. Igatahes mina ei saa aru selle kahepaikse karistus-poliitika mõttest. See noomitus tõendab aga, et siseminister ise oma kabinetis saab aru, et politsei ei oleks pidanud wahele segama, ja on tema teguwiisi karistuswääriliseks pidanud.

Nüüd tekib aga niisugune seisukord, et sellest noomitusest teawad ainult üks wõi kaks inimest, kuna suur osa politseinikka kuulewad Tartu politsei tegevuse hindamisest seda, mida härra siseminister siit kõnetoolilt kõneles ja see oli politsei õigeksmõistmine. Nii mitmedki politseinikud wõtawad sellest eeskujuga talitawad siis nii, nagu Tartu politseigi, ning annawad siseministrile jälle põhjust salanoomituste andmiseks.

Tahaksin peatada weel arupärimise wiimase küsimuse juures: „Kuidas mõtleb tema tulewikus streigiwabadust kaitsmata.“ Härra siseminister seletab, et käesolewa aasta jooksul esitatakse Riigikogule streigiwabaduse seadus.

Kui silmas pidada senni siseministeeriumi poolt esitatud seaduseelnõusid, siis palju streigiwabadusegi seaduseelnõusid loota ei ole. Kellel poleks meeles need kuulsad siseministeeriumi saawutused, nagu kaitseseisukorra seadus ja omawalitsuse walimisseadus, mis meil praegugi nõndanimetatud demokraatiat tüütawalt kärbib ja maksuma paneb walimistsensuse. Kuiwõrd kaugele siseministeerium aga streigiwabaduse seaduses streigikorraldamise õiguse kärpimisega wõib minna, lubab oletada tänane siseministri kõne, kus politseilik wägiwald erilise kaitse alla wõeti. Sellele alusele rajatud streigiwabaduse seadus ei suuda töölisi rahuldada. Sellepärast teen ettepaneku wõtta wastu järgmine üleminekunormel: „Siseministri seletust iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise puhul politsei poolt streigiwabaduse rikkumise kohta ära kuulates tunnistab Riigikogu selle mitterahuldawaks ja läheb päewakorras edasi.“

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on faktiliseks märkuseks siseministril.

Siseminister **K. Einbund**: Kaunis suure osa pühendas eelkõneleja politseiülema karistamisele Tartu streigi pärast. Selle kohta tahaksin mina öelda, et märkan siin kui kergelt siiski rkl. Jonas andmetega opereerib. See wõtab minult usalduse ka teiste eelkõneleja andmete wastu. Ma pean kategooriliselt tõendama, et Tartu politseiülem mingisugust märkust saanud ei ole. Küll on Tartu politseiülem kord noomituse saanud, kuid hoopis teises asjas. Kui rkl. Jonas wae-waks wõtaks politsei peawalitsusesse astuda ja seal päewakäskudega tutwuneda, siis tema leiaks ka sealt tarwilised andmed. Aga Riigikogu kõnetoolilt nii kergelt opereerida andmetega, mis ei ole mitte täiesti selged, ei ole tõetruud, siis tekib mul ka kahtlus teiste andmete juures, mille peale tahaksin hea meelega wastata.

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Jonas'el.

E. Jonas (is.): Ma pean ütleva, et ma käesolewad andmed ikka jälle ainult tööliklassilt olen saanud, sest meid wõetakse ju igas ametiasutuses teatawa umbusaldusega wastu. Andmetesaamiseks on ametlikud ukсед meie ees sulatud, sest Riigikogu ise juba ei wõimalda meie rühmal kõigist komisjoni koosolekutest osa wõtta, waid on meid teatawatest komisjonidest wälja pukseerinud. Andmed, mis siin ette kandsin, sain mina Tartu ametiühisuste kesknõukogu esimehe käest, kellele Tartu politseiülem on teatanud, et teda on wabrikandid sisse wedanud. Teatades, et wabrikutes on olnud mingisugused kakelused ja rauatükkidega pildumised jne., mille peale tema posti wälja saatnud. Minul ei ole aga praegusel silmapilgul kahtlust, et ametiühisused meile sihilikult waleteateid annaksid, kuid mul puudub ka wõimalus neid teateid kontrollida, sellepärast, et ametiasutused meie jaoks sulatud.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui kuulata härra siseministri seletust selle küsimuse kohta, siis peab ühte tõsiasja tunnistama, et tema on diplomaat ja wäga osaw diplomaat. Tema esineb Riigikogule nii, nagu see ühes moodsas rahwariigis sünnib. Ta teab, streigiwabadust tuleb tunnistada, ega seda eitada ei saa. Ka töölised tea-

wad, et streigiwabadus on Eestis kindlustatud, kuid tegelikus elus ei saa nad teda kunagi teostada. Ja seda on näidanud jällegi Tartu streik. Tartu streik oli puhtmajanduslistest põhjustest välja kutsutud. Tema eesotsas seisid kõige waned ja kõige paremad mehaanika töölised. Streik algas palga vähendamise tõttu „Tegur'i“ wabrikus. Ühistunne tööliste keskel oli sitke ja wäljawaated tagajärgede kohta head, kuid siiski läks kõik teisiti. Ja kõik see sündis sellepärast, et see wõim, kes oleks pidanud põhiseaduse järele talitama erapooletult, see wõim andis abi kõwemale poolele; — see on, et politsei segas wahele, juba sellega terroriseerides töölisi. Teiseks põhjuseks oli ka see, et meie kodanline ajakirjandus ühel häälel laiali laotas kõiksuguseid kahtlustawaid teateid. Üheks mõõduandwaks põhjuseks oli ka see asjaolu, et tööandjad olid ühinenud, see ühinemine ulatas Tallinna, kus nad selles asjas läbirääkimisi pidasid mõjuwõimsate ringkondadega. Need olid põhjused, milledele töölised, kui nõrgem pool, wastu ei saanud sel korral, kui neid ei lubatud tarwitada õigusi ja wabadusi, mis põhiseadus neile on kindlustanud ja mis rahwariigis peaks lubatud olema. Härra siseminister on wõimuse toime pannud ning esineb seletusega, et üle kuulatud said need, kes midagi näinud pole. Arusaadaw, et need, kes midagi ei näinud, ei wõinudki ka midagi näha, see on selge ilma teie seletamatagi. Mispärast aga ei kuulatud üle kesknõukoos esitajaid, streigi juhatajaid, streigist osawõtjaid? Teie kuulaste üle ainult need streigikomitee liikmed, kes hakkasid streigimurdiateks. Muidugi neilt on õigeid teateid saada raske. Kui aga härra siseminister ülekuulatawate hulka niisugused isikud wõtnud on, siis peab ütleva, et seda sihilikusega tehtud on, et ülekuulamise tagajärjed ei annaks neid andmeid, mis kahjulikud oleksid sel korral neile, kes seal tõesti seaduswastaselt on tegutsenud. Kui need andmed, mida Teie saanud olete, on walgustatud nende isikute poolt, keda Teie olete lasknud üle kuulata, siis on arusaadaw, et nad tõele ei wasta. Härra siseminister arwab, et meil edaspidi ikkagi peaks streigiwabadus kindlustatud olema ja selleks olewat isegi „Politseilehes“ mingisugused juhtnõõrid ja seletused antud, mis küll mitte ametlikku allkirja ei kanna. Seal olewat see põhimõte wastu wõetud, et kaelakohtuseadusega keelatud toimingud peawad ka

siin keelatud olema. Kuid Teie wõite nende toimingute alla üles wõtta näituseks streigipostid, mis ennegi kodanlikes riikides on olnud kaelakohtu karistuseadusega keelatud. Niisamuti wõite üles wõtta streigile üleskutseid ässituse nime all. Kui kaugelt härra siseminister sel alal läheb, selgub muidugi siis, kui tema ükskord esineb sellekohase täiendawa seadusega. Kas ka see seadus saab põhiseadusega niisuguses wastolus olema, nagu näituseks linnaseadus, seda näitab tulewik. Ühte aga peab ütleva, et streigiwabadusest Eestis ei jää mitte midagi järele, kui ei anta töölisele õigust neid õigusi tarwitada, mis see wabadus neile kätte on annud. Kui aga need õigused tarwitada antakse, siis on just üks esimestest streigipostide sisseseadmise õigus. Siin ei tohiks politsei mingisuguseid takistawaid samme astuda.

Mis wäga iseloomulik ka Tartu streigi juures, oli nõndanimetatud seltskonna hääl ja nimelt kodanlise seltskonna hääl. See ei leidnud ka sel korral, kui töölised oma nõudmistega esinesid, muud abinõu, kui jällegi tulla selle alatu kahtlustamisega, et tööliste streik ei olla mitte puhtmajandusline, waid selle põhjusi tuleb mujalt otsida, mille juures jällegi näidati teatud naaberrügi peale. Kuid mitte ükski seda ei tuleks meelde tuletada, mis tegi kodanline ajakirjandus, waid ka seda, mis tegi walitsus sel korral. Streikijad nõudsid juba algusest peale, et walitsus korraldaks mingisuguse wahetalituse. Seda ei tehtud ja alles siis, kui teised mõjud juba wahele segasid, alles siis saatis kaubandus-tööstusministeerium oma esitaja, wist inseneer Krusenstern'i, Tartu ja see kuulas üle wabrikandid, jättes streigikorraldajaid üle kuulamata, ning andis ajakirjandusele teate, et streik ei olnud põhjendatud majandusliste oludega, waid põhjusi tuli otsida mingisugustest muudest mõjuawaldustest.

Kui niiwiisi seletab walitsuse esitaja tööliste kohta, kes wõitlewad oma palgaolude parandamise eest, siis peab ütleva, et walitsus ei talita mitte erapooletult, waid, et walitsus on sihilikult talitanud. Sarnane nähtus on aga täiesti lubamata.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Muidugi wõib igat asja seletada nii, nagu soowitakse. Härra siseminister toob ette rea seletusi, et ta on üle kuulata lasknud terve rea wabrikute direktorid jne. Muidugi, kui tema üle laseb kuulata ainult

neid isikuid, kes talle tarwilikka teateid muretsewad, siis peab tema muidugi sündmustest niisuguse ülewaate saama, nagu see temale soowitaw. Ma ei hakka siin kõnelema Tartu sündmuste kohta, sest seda on siin juba käsitatud, waid tahtsin tähelpanu juhtida selle peale, et samal ajal, kui streigiwabadust rikuti politsei poolt Tartus, Tallinnas Balti puuwillawabriku streigi puhul tehti samuti takistusi streigikomitee liigetele. Kui nemad tahtsid selgitada olukorda vähemklassiteadlastele töölistele, siis arreteeriti neist mõned ja mõisteti pärast nõndanimetatud rippumata kohtu poolt kinni, muidugi teada ettekäändel, kas korrarikumises, sõimamises jne., mida aga tööpoolest olemas ei olnud. Siseminister tähendas täna, et temal Tartu streigi sündmused juba enne teada olnud, kui arupärimine esitatud oli, nimelt „Meie Hääle“ kaudu. Meie teame aga ka, et päew enne „Meie Hääle“ sulgumist „Postimehes“ keegi A. J. tähelpanu juhtis selle peale, et „Meie Hääle“ kui tööliste-leht, tarwis sulguda. Ja järgmisel päewal suluti ka „Meie Hääle“. See näitab wäga selgesti, missugune side on siseministri ja Wana-Wiru tänawal asuwa wabrikantide ühisuse wahel. Ja kui nüüd siseminister praegu tuleb seletama, et tema ja ta politsei erapooletu olnud, siis arusaadawalt wõib ta teilt Riigikogu usalduse saada, sest teil on ju niipalju käsi. Tõsiasiaks aga jääb, et siseminister on talitanud täiesti wabrikantide huwides, mis täna weel teise arupärimise puhul selgemalt nähtawale tuleb.

O. Liigand (rhw.): Wäga austatud rahwasaadikud! Ehk ma küll teadsin, et Tartus mingisuguseid korrarikkumisi streigi ajal ei olnud streigiõiguse rikkumise mõttes, on siin arupärimine korra-rikkumise pärast ette pandud. Ja eelkõnelejate, arupärimise põhjendajate, poolt selgub asi hoopis arupärimise sisule ümberpöördukt. Rkl. Jonas tõendas ise, et välispolitsei poolt ei ole olnud tehaste juurde posti üles pandud; seal olla liikunud kaitsepolitsei agendid erarietes. Nendeks nimetab tema siin nähtawasti neid töölisi, keda ta ühtlasi streigimurd-ateks peab ning kes töölistele olla soowitanud tööd edasi teha. Laialiajamisi on olnud ainult sarnastel kordadel, kus tööli- sed uulitsatel salkadesse kokku kogusid ning miitinguid pidasid. Teadagi oldakse streigi ajal ärewad. Töölisid peaksid

ometi teadma, et ka nende kohta samad koosolekute kohta käiwad seadused maksmas on, mis teistegi kodanikkude kohta, ja ei wõi ometi lubada tööliste koosolekuid pidada nii, nagu see seadus-likult mitte lubatud pole. Seaduslikus korras peetud koosolekuid ei ole kuskil takistatud. Muidu ei ole aga Tartus streigi ajal mingisuguseid wahejuhtumisi olnud ja üldse on Tartu streik seaduspä- rases korras arenenud. Iseäraline on wäide, mis härra Johanson'i poolt ette kanti, et ei ole lastud wabalt talitada neid, kes streiki teistele wägiwaldselt peale sundisid, mingisugustel streigipostidel. Selgub, et need streigipostid olid niisugu- sed töölistegrupid, kes takistasid neid töölisi tööle minemast, kes siiski tööd teha tahtsid ja kes wabatahtliselt streikida mitte ei tahtnud. See kõik tuli uulitsal ette. Ja kui seal nüüd hoolitseti selle eest, et rahulikud elanikud wabalt liikuda wõiks ja igasugused töölistewahelised nägelemised uulitsal lõpetati — ja kui seda kõike siin streigiõiguste rikkumi- seks nimetatakse, siis on see isesugune arusaamine streigiwabadusest. Politsei on tulnud ainult sinna wahele, kus seadust taheti rikkuda, kuid kus seaduse järele on talitatud, seal ei ole mingisugu- seid takistusi olnud. Sellepärast panen ette liht ülemineku-wormeliga päewakor- ras edasi minna.

Siseminister K. Einbund: Rkl. Johanson pahandab, wõi õigemini heidab ette, et arupärimise peale wasta- tes olen julgenud kõnelda ka streigiwaba- dusest. Arupärijad nõudsid walitsuse seisukohta streigiõiguse asjus ja siis ei saanud ma teisiti kui pidin ka streigiwa- badusest kõnelema. Siseministril ja Wa- bariigi Walitsusel peawad streigiwaba- duse kohta põhiseadusele wastawad waa- ted olema, sest muidu ei saa ta walitsu- ses siseminister wõi mõni teine walitsuse liige olla. Rkl. Johanson ütleb, et meil streigiwabadust tegelikult ei ole. Mina julgen selle wastu waielda, sest ei ole praeguse walitsuse ajal ühtegi juhtumist protokolleeritud ja selgeks tehtud, mis streigiwabaduse rikkumisest faktisid tooks. Seda ei ole ka eelmise walitsuse ajal, isegi mitte sõjaseaduse piirkonnas teatawasti olnud.

Rkl. Johanson kõneles põhjustest, miks streik nurja läks ja peab seda õieti strei- giwabaduse rikkumise süüks. Tööandjad olla endid koondanud, kodanline ajakir-

jandus olla streigiwastase seisukoha wõtnud ja ebaõigeid ja segawaid teateid streigi kohta annud. See kõik olla streikijatele seisukorra raskeks teinud.

Austatud Riigikogu liikmed! Kui tööandjad ja kodanline ajakirjandus Tartu streigi nurja on ajanud, siis loomulikult ei saa ju seda siseministri süüks weeretada, sest temal puudub igasugune wõimalus ja õigus nende peale mõjuda ja waele segada.

Siseministeeriumi süüdistatakse weel, et ta ei lasknud kõiki üle kuulata, eriti kõiki töölisi, et kindlaks teha kodanikkude õiguste rikkumist. Siseminister ei ole mingisugune kohtuwõim, kes üle peaks kuulama iga isikut, kes asjast huwitatud ja kellel midagi selle kohta ütlemist. Igal kodanikul on õigus oma õiguste rikkumist lasta protokolleerida ja neid kaitseb erapooletu kohus, mis kõige kindlam garantiid on kodanikkudele oma õiguste ja lule seadmiseks. Siseministeeriumi kohus oli selgusele jõuda, kas Tartu streigi puhul niisuguseid protokolleeritud õiguste rikkumisi ette on tulnud. Selleks said üle kuulatud wabrikute juhatajad ja streigikomitee liikmed ja need tõendawad kõik, et nemad seaduste ja õiguste rikkumise juhtumistest midagi ei tea. Kui sellejuures arupärijad tulewad ja tõendawad, et neid juhtumisi ikkagi on olnud ja illustreerimiseks toowad politseiülema asja ja muud, siis pean ma tahtmatalt kõigi nende andmete tõelikkuse juures kahtlema. Kui arwesse wõtta sellejuures ettetoodud härra Keerdo juttu, kuidas Balti puuwilla-wabrikus streikijaid olla ilma põhjusest arreteeritud, keda pärast kohus on leidnud korrariikkumises süüdi olewat ja karistanud, siis on need asjaolud sedawõrd üksteise wastu käiwad, et need panewad arupärijate faktides kahtlema. Kui wiimasel juhtumisel kohus on töölisi korrarikkumises süüdi leidnud, siis on see kindel tõendus, et töölised on oma õiguse piiridest üle astunud ja oma streigiwabadusega teiste isikute õigusi rikkunud. Kokku wõttes, mina ei näe mitte, et politsei ehk kellegi muu wõimude poolt oleks streigiwabadust rikutud, sest wastasel korral oleks seda kahjusaajad pidanud politsei poolt laskma protokolleerida. Niisuguseid juhtumisi ei olnud. Politseipostid olid kohtade peal selleks wälja pandud, et kumbagi poole luwisid erapooletult kaitsta, kui tema poole selleks pööratakse. Politseipostid ei olnud mingil tingimisel mitte ükski tööandjate kait-

seks, ei ka mitte ükski streikijate kaitseks, waid mõlema poole kaitseks ja seadusliku korra järelwalweks. Politsei kaitstes mõlemaid pooli, nagu meie nägime Tallinna streikide puhul. Seal peab keegi olema, kes siis, kui kaebtused tulewad, üks kõik kelle poolt, waele astub sel puhul, mitte ühe poole kasuks ega teise kahjuks, waid mõlemite poolte kasuks, kui see tarwilik peaks olema.

Siin on öeldud, et need instruksioonid, mis antud politsei peawalitsuse poolt, õigel alusel ei seisa. Selle wastu pean ma kindlasti waidlema, need instruksioonid kindlustawad täiesti streigiwabaduse ja ükski seaduseelnõu ei wõiks sellel alal kaugemale minna, kui praegune instruksioon.

O. Gustawson (is.): (J. Tõnisson (rhw.): Lahing on kaotatud, ei maksa asjata tööd teha.) Härra Tõnisson on tüdinenud. Meie peame Teie pikki ja igawaid esinemisi ära kuulama. Lubage sellepärast mullegi natuke kõnelda. (J. Tõnisson (rhw.): Ei maksa asjata tööd teha.) Noh, kas Teie mõtlete, et Teie alati asja pärast kõnelete? (Wahelhüüe paremalt poolt: Proloog!) Härra Einbund oma eelmisel kui ka praegusel esinemisel kriipsutas alla, tahtis tõendada, et juba see, et politsei korrariikkumise pärast käesolewas asjas protokollid ei ole teinud, et see juba näitab, asjad olla head. Kuidas selle protokollid tegemisega aga lugu on, kui seda wähest politsei käest nõutakse, sellest wõiks ma isiklikkude kogemuste põhjal rääkida, tuues ühe näituse, mis küll ei puutu Tartu streiki, waid mis juhtus tänawu kewadel Tallinnas 115 protsessi ajal. See oli wist protsessi teisel päewal, kui mina ühes rkl. Kägu'ga protsessilt koju tulin. Kägu' oli naine kaasas. Tee peal, kui ratsapolitsei salk inimestele hoiatamata kõnnitee peal otsa ajas, tuli üks härra — pärast öeldi, et ta oli ratsapolitsei ülem Ott — ja haaras Kägu naisel käest kinni ja ütles: „Kasi minema siit!“ Kägu läks selle härra juurde ja palus teda natukene wiisakamalt inimestega ümber käia. Siis hakkas see härra otsekohe sõimama: „Mis Sa siin teed, kasi minema!“ jne. Mina läksin tema juurde ja küsisin, kas tema allub siseministeeriumile. Mulle wastati, et mis see Sulle korda läheb. Mina ütlesin: „Wabandage, minu teada anti neil päewil siseministeeriumi poolt üks manitsus-

kiri wälja, et politsei peaks inimestega wiisakamalt ümber käima! Kas see ettekirjutus Teie kohta ka maksab?" See härra wastas mulle: „Ma tunnen Sind küll, kes Sa oled. Sa oled rkl. Gustawson, aga mis Sa siit tahad, käi minema ehk ma näitan Sulle weel.“ Mina palusin siis seda härrat protokollile teha. Seal juures olid weel paar teist politseinikku, kelle käest mina ka protokollile tegemist nõudsin, öeldes, et ma ei luba enesega nii ümber käia, nagu seda praegu oli tehtud. Tagajärg oli see, et see härra, kes mind oli haawates sinatanud, ütles, et on tarwis protokoll teha minu peale, sest ma olla tēda tema ametikohuste täitmise juures seganud. Minu mitmekordsete nõudmistega peale waatamata jäi protokoll tegemata ja wiimaks loobus see härra teiste politseinikkude pealekäimisel ka minu peale protokollile tegemisest. (J. Tõnisson (rhw.): Kirik keset küla.) Nii lõpewad need lood, kui kodanikud, ehk õigemini töölised, nõuawad oma kaitseks protokollile tegemist.

Ja siit ei saa muud järeldust teha, kui seda, et kuna härra Einbund siit kõnetoolilt järjekindlalt politsei omawoli heaks kiidab, parema tiiva ja keskerakonna toetusel, et see igatepidi õhutab lubamatut ümberkäimist kodanikkudega. Härra Tõnisson'ile ei juhtu seda midugi kunagi, tööliste ringkonnad peawad aga selle omawoli all alati kannatama.

Juhataja **A. Kerem**: Sisse on tulnud järgmised ülemineku-wormelid: 1) rkl. Jonas'e poolt: „Siseministri seletust iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise puhul politsei poolt streigiwabaduse rikkumise kohta ära kuulates, tunnistab Riigikogu selle mitterahuldawaks ja läheb päewakorras edasi“ ja teine liht ülemineku-wormel rkl. Liigand'i poolt.

Palun neid, kes rkl. Jonas'e ülemineku-wormeli poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ülemineku-wormel tagasi lükatud. (Hääletatakse liht ülemineku-wormelile.) Liht ülemineku-wormel on nähtawa enamusega wastu wõetud. (J. Piiskar (is.): Ära luge da.) (Hääletatakse. Loetakse hääli.) Liht ülemineku-wormel on 29 hääle ga 20 vastu wastu wõetud. (Hüüded: Waheaeg määrata.) On ettepanek

tehtud waheaeg määrata. Selle wastu ei waielda, siis kuulutan kümneks minutiks waheaja.

Waheaeg algab kell 12.15 min.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 12.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu koosolek kestab edasi. — Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

12. Wabariigi Walitsuse wastamine Põllutöömister **B. Rostfeldt**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eritatud arupärimise sisu on süüdistus põllutöömistee-riumi wastu, et wiimane Pöögli mõisa

ajutise maatarwitaja Johannes Lippert'i koha pealt lahti on kangutanud ja uue kandidaadi, kapten Uniweri, koha peale asetanud enne küsimise lahendamist Riigikohtus. Arupärimine on resumeeritud järgmises neljas küsimises, millede peale minul Wabariigi Walitsuse wolitusel on au Riigikogule seletust anda:

1) Kas Wabariigi Walitsusel teada on Pöögli mõisa maade wäljaandmisel tekkinud olukord, eriti põllutöömistee-riumi üksteisele wastu käiwad korraldused koha nr. 3 suhtes?

2) Kuidas kawatsetakse lahendada tekkinud olukorda ja rahuldada kahju-saajaid?

3) Mis kawatsetakse teha, et sarnased wäärnähtused likwideeritakse ja nad enam ei korduks?

4) Kas kawatsetakse wastutusele wõtta need, kes süüdlased sarnases asja-ajamises?

Pöögli mõisa maad ei antud 1920 a. kewadel mitte mõisatöölilistest moodustatud maaharijate ühingu kätte, nagu arupärijad tõendawad, waid anti wälja kohalise wallanõukogu poolt ülesseatud ja Pärnu maakonnawalitsuse poolt 27. märtsil 1920 a. kinnitatud ajutistele maasaajatele, kes oma wahel maaharijate ühisuse moodustasid, et maid ühiselt rentida.

Need olid 12 sõdurit, 6 mõisatöölit, 5 talurentnikku ja endine mõisarentnik, keda maakonnawalitsus tema protesti

põhjal kui sõdurit nimekirja oli võtnud, kokku 24 isikut. Ajutisteks maasaajateks on maakonnawalitsus neid sel põhjusel kinnitanud, et mõis planeerimata ja koh-tade suurus teadmata, millest oleneb kan-didaatide arv. Peale planeerimist 1920 a. kewadel ei läinud planeeritud kohad mitte harilikus korras maasaajate kätte, vaid juhuliselt, mis oli tingitud järgmistest asjaoludest. Peale mõisa planeerimist on riigimaadeülem 5 korda katset teinud planeeritud kohtasid wallanõukogu koos-olekul välja jagada. Esimesed kaks wallanõukogu koosolekut ei lahendanud seda küsimust, nii et alles kolmandal koosolekul asi esimest korda wallanõu-kogus ette tuli. Wallanõukogu tegi otsu-seks osa uusi kandidaatide esõigustatud sõdurite hulgast üles seada.

Selle otsuse vastu avaldati protesti, põhjendades asjaolule, et Pöögli mõis on 1920 a. kewadel rendile antud maahari-jate ühisusele, missugune ühing on asuta-tud põllutöoministeeriumi poolt heakskiid-tud põhikirja põhjal ja registreeritud Wiljandi-Pärnu rahukogus ja missuguse ühisuse liikmed on Pöögli wallanõukogu poolt 1. märtsil 1920 a. maasaajateks kan-didaatideks Pöögli mõisa maadele üles võetud. Nad on Pärnu maakonnawalit-suse poolt 27. märtsil 1920 a. kinnitatud tähendusega, et Pöögli mõisa maa peale kandidaatideks ajutiseks tuleb lugeda, sest et mõis mitte planeeritud ei ole ja planeerimise kawa kohalise kui ka peakommiss-joni poolt kinnitatud ei ole, nii siis ka koh-tade suurus ära otsustatud ega kinnitatud ei ole, kõigest sellest aga oleneb kan-di-daatide arv. Et ühingu liikmed korralikult maad on harinud, sellega ühisuse liikmetel maareformi teostamise mää-ruste § 43 põhjal nende tarvitada olewa maa väljaandmisel üksikute majapidamistena esõigus maasaamiseks.

Protesti protokolleeritakse, wallanõu-kogu jääb aga oma seisukoha juurde ja otsustab kuus endist maakasutajat nende seas ka Juhan Lippert'it, ilma maata jätta. See wallanõukogu otsus jääb aga maakonnawalitsuse poolt kinnitamata, ja wiimane teeb wallanõukogule ettepaneku uuesti Pöögli mõisa maa peale kandidaate määrata, silmas pidades maareformi teostamise määruse § 43.

Selle järele seati 8. märtsil 1921 aastal, — see oli juba neljas koosolek — kan-di-daadid uuesti üles. Endistest maaharija-test jäid nimekirja 14 isikut, uutena võeti juurde 5 sõdurit. Seega määrati kandi-

daate ülepea 19 nende 24 asemel, kes en-nemalt olid üles seatud. Kaasrentnikku-deks määrati neile 4 endist maaharijat ja hoopis ilma maata jäeti 3, nende hulgas ka Juhan Lippert, kellest, nagu protokol-list näha, korralikku põllumeest pole loota. Üks wallanõukogu liige palub pro-tokollil üles tähendada, et Lippert olla soovitanud sõduritele minna Narwa ja Krasnaja-Gorka alla maad võtma. See on väljavõte wastawast protokollist. Riigimaadeülem, ära nähes, et niiwiisi edasi ei saa ja arwesse võttes asjaolu, et maasaajate nimekiri ikkagi maakonnawa-litsuse poolt 1920 a. kinnitatud sai, paneb wallanõukogule ette oma koosolekul 18. märtsil — see oli siis juba wiies koos-olek — planeeritud kohad endiste maaharijate wahel ära jagada, ja uusi mitte määrata. Wallanõukogus tekkisid lahk-arwamised, kusjuures 5 liiget koosolekult lahkusid. Ülejäänud 8 nõukoguliikme hulgas oli 7 Pöögli mõisa maaharijate ühingu liiget, kellel, kui asjasthuwitatud isikutel, ei olnud õigust koosolekust osa võtta ning selle tõttu jäi nõukogu otsus tegemata. Niisuguses olukorras jäid kan-didaadid kruntidele paigutamata ja mõis jäi 1921/22 aastaks endiste kasutajate kätte üheaastaste rendilepingute alusel.

Juunikuul 1921 a. esines riigimaade-ülem ettepanekuga kandidaatide ülessead-mist Pöögli mõisa maa peale uuesti ette võtta, kuna tekkinud olukorras võimatu oli maakasutajatega pikaajalisi rendile-pinguid teha ja mõisa likwideerida. Seda arwesse võttes ja silmas pidades maakonnawalitsuse esimest 27. märtsil 1920 a. tehtud otsust, annab põllutöoministeerium selleks nõusoleku. Nii siis ei nõudnud põllutöoministeerium mõne üksiku isiku soowil uute kandidaatide ülesseadmist wallawalitsuselt, vaid andis oma nõus-oleku selleks peale seda, kui wiiekordne katse kruntisid endistele maaharijatele välja jagada, tagajärgi ei annud.

1921 a. lõpul on kandidaadid uuesti üles seatud ja 10. jaanuaril 1922 a. maakonnawalitsuse poolt kinnitatud. Uuesti ja lõpulikult määratud kandidaatide hul-gas on ka kapten Uniwer.

Juhan Lippert ja mõned teised endi-sed maaharijad on selle maakonnawalit-suse otsuse läbi ilma maata jäetud. Maakonnawalitsuse otsuse vastu on Lippert ja teised rahukogule edasi kaebanud, kus nende kaebtus 18. märtsil tähele pane-mata on jäetud. Otsus kuulutati välja 1. aprillil. 6. aprillil pöörasid Lippert ja

teised põllutöoministeriumi poole palwega, et neile mujalt maad antaks, mille peale neile seletus anti, et nad rahukogu otsuse peale Riigikohtusse wõiwad kaebada ja ühtlasi tehti Pärnumaa riigimaade II ringkonna walitsejale korraldus kruntide wäljaandmist mitte enne toimetada, kui rahukogu otsus seaduslikku jõusse on astunud.

Nagu eelpool tähendatud, oli uuesti määratud kandidaatide hulgas ka kapten Uniwer, endine 3. jalawäepolgu ohwiter, kes wabadussõja kõigist lahingutest ühes polguga osa wõttis ja sõjas haawatud sai. Wiimasele, — tähendab kapten Uniwer'ile, — kui tasuta maasaajale, oli antud 1921 a. kewadel Abja mõisast 28 wakamaa suurune maatükk ühes elawa inwentaariga ajutiselt tarwitada. Kewadel 1922 a. läks Abja mõis maakonnawalitsuse poolt kinnitatud kandidaatide kätte, kuna kapten Uniwer Pöögli mõisa krundi nr. 3 peale kinnitatud oli, ei teinud riigimaadeülem temaga rendilepingut tema endise Abja mõisa maatüki peale, sest see krunt pidi teise maakonnawalitsuse poolt kinnitatud maasaaja kätte minema. Et aga wahepeal tekkinud sekelduste tõttu, milles ei kapten Uniwer ega ka põllutöoministerium süüdi ei ehud, waid wallanõukogu, kes kandidaatide määramisega hakkama ei saanud, Pöögli mõisa maadejagamine ei liikunud, pidi kapten Uniwer kewadel täiesti ilma asupaigata jääma, sest Abja mõisast pidi ta ühes oma loomadega ära minema selle tõttu, et see oli antud teise maaharija kätte; Pöögli mõisast aga ei saanud tema krunti kätte, selle peale vaatamata, et tema wastane, tähendab endine maaharija Lippert, rahukohtus protsessi kaotanud oli. See asjaolu sundis Uniwer'i põllutöoministeriumi poole pöörama ja temalt abi otsima. 7. märtsil andiski kapten Uniwer põllutöoministeriumile palwe, et Pöögli mõisa krunt nr. 3 temale maareformi teostamise määruse § 68 märkuse põhjal määrataks. Palwe peale saab ta maakorralduse peawalitsuselt wastuseks, et krunte annab wälja riigimaadeülem maakonnawalitsuse poolt kinnitatud maasaajatele, nende õiguslikes järjekorras, mille tõttu nende palwe wiimasele arwesse wõtmiseks edasi on saadetud.

Kapten Uniwer ei jäänud selle korraldusega rahule ja andis 23. märtsil 1922 a. põllutöoministri nimele uue palwe Pärnu riigimaadeülemale kaudu, mille riigimaadeülem edasi saatis teatega, et Uniwer on

Pöögli mõisa maasaajaks üles wõetud maareformi teostamise määruse § 77¹ p. 3 järele — tasuta maasaaja. Selle peale on ministri abi dr. Raamot koha nr. 3 määranud § 68 märkuse põhjal Uniwer'ile 25. märtsil k. a.

Eelnimetatud riigimaadeülemale tunnistusest, mis kapten Uniwer ministri abile ette pani, ei olnud näha, missugused wahekorrad kohapeal tekkinud; see tõendas ainult, et härra Uniwer tasuta — see on eesõigustatud — maasaaja on, kellele ilma mingisuguse riisikota krunti kindlustada wõib. Pealegi oli kapten Uniwer'il tarwis Abjast, oma ajutiselt krundilt, lähemal ajal lahkuda ja uut asukohta omale leida. Kui riigimaadeülem sarnase tunnistuse andmata oleks jätnud, oleks wõinud asi teise käigu saada. Kuid kas see õiglasem oleks olnud, on küsitaw. Igatahes on meil siin aga riigimaadeülemale wormilise weaga tegemist.

Ministri abi otsus saadeti Pärnu riigimaadeülemale täitmiseks 4. aprillil l. a. 20. aprillil paneb Lippert maakorralduse peawalitsusele tunnistuse ette, et tema rahukogu otsuse peale Riigikohtusse edasi on kaebanud ja maakorralduse peawalitsus teeb Pärnumaa riigimaadeülemale kohuseks Pöögli mõisa maad niikauaks, kui Pärnu maakonnawalitsuse otsus maasaajate kinnitamise asjus seaduse jõusse ei ole astunud, jätta endiste kasutajate kätte.

25. aprillil annab Uniwer uuesti palwe põllutöoministrile ja palub maakorralduse peawalitsuse otsust 6. aprillist nr. 2643 all ära muuta, põhjendades sellega, et põllutöoministerium praegustele Pöögli mõisa maakasutajatele lepingud 1 maiks 1922 a. üles on ütelnud ja rentnikud selle korralduse wastu protesteerinud ei ole, järjekult peawad nemad põllutöoministeriumi nõudmisel kohtadelt lahkuma ja nende kaebtus Pärnu maakonnawalitsuse otsuse peale ei wõi takistada nende kruntidelt kõrwaldamist läbi wiia. Pealegi ei oleks ka siis, kui Riigikohus asja ajutiste rentnikkude kasuks otsustab, neil ühelgi wõimalik omale saada kohta nr. 3, sest see on põllutöoministri otsusega juba Uniwer'ile määratud. Põllutöoministri abi dr. Raamot kirjutas 27. aprillil 1922 a. sellele palwele järgmise resolutsiooni: „Pärnumaa riigimaadeülemale. Kui krunt nr. 3 kasutajaga tehtud rendileping takistus ei tee, krunt palujale kätte anda.“ See resolutsioon sai koha peal täidetud.

Krunt anti kapten Uniwer'ile. Endine krundipidaja Lippert, kelle rendileping 1. maiks lõppes, andis oma allkirjaga 28. aprillil järgmise tunnistuse: „Põllutöeministeeriumi otsus krunt nr. 3 Pöögli mõisas 6. jalawäepolgu kapten Peeter Uniwer'ile tänawu 1. maiks kätteandmise üle on krundi nr. 3 endisele rentnikule J. Lippert'ile teada antud ja krunt nr. 3 ja osa ruume P. Uniwer'ile kätte antud.

Krundi lõpulik kätteandmine (loomade ruumid) sünnib pärast sõnnikuwedu tänawu aasta.“ (Allkiri:) J. Lippert.

Sellest on näha, et krunt nr. 3 kapten Uniwer'ile kewadiseks hooajaks üle anti. Siiski ilmus J. Lippert 17. mail 1922 a. kaebtusega maakorralduse peawalitsuse juhataja juurde, et Pärnumaa riigimaadeülem on teinud Pöögli mõisa krundi nr. 3 asjus kaks korraldust, mis üksteisele vastu käiwad. Kuna peawalitsuse juhatajal teada ei olnud, et krunt juba 28. aprillil kapten Uniwer'ile aktiga üle on antud ja ta arwamisel oli, et Lippert'iga leping maksew on, pööras ta samal päewal kirjaga nr. 4386 riigimaadeülemale poole seletades, et seesugune nähtus lubamata ja ministri abi korraldused, mille täitmiseks seaduslised takistused ees, täitmata peawad jääma ja sellest ministeeriumile teatada tuleb. Ühtlasi pani ta ette Lippert'i õigust jalule seada. Kuid peawalitsuse juhataja korraldus jäi täitmata, sest nagu eelpool tähendatud, oli krunt juba 28. aprillil dr. Raamot'i resolutsiooni põhjal Uniwer'ile üle antud ja Lippert'iga mingisuguseid lepinguid peale 1. maid ei olnud. Edaspidi — 27. mail — wõetakse küsimus uuesti üles ja ministri abi otsusega tunnistatakse maakorralduse peawalitsuse juhataja korraldus 17. maist 1922 a. nr. 4386 all makswuseks ja tehakse riigimaadeülemale kohuseks ministri abi resolutsiooni 27. aprillist kapten Uniwer'i palwe peale makswaks jätta. Et Lippert'ile vastu tulla, pandi Uniwer'ile ette üks osa omast maast ja hoonetest Lippert'i kasutada jätta. Uniwer andis sarnase kohustuse ning tegi Lippert'iga ringkonnawalitseja juuresolekul lepingu, kus ta pool osa krunt nr. 3 Lippert'i kasutada annab. Lippert oli nõus nimetatud osa küll vastu wõtma, kuid oma allkirja ei annud. Juulikuus sai ministeerium riigimaadeülemalt teada, et krunt nr. 3 järgmiselt jagatud on: 7 wakamaad põldu ja 5 wakamaad heinamaad sai Uniwer kasutada ja 5 wakamaad põldu ja 7—8 wakamaad heinamaad jäi Lip-

per't'ile, kuna wiimasel ka karjamaa kasutamise õigus on. Tegelikult on Lippert ka nimetatud krundi osa kasutanud, wälja arwatud aasahein, mida Lippert maha ei niitnud — ta sai heina riigimaade tagawarast — ja 2½ wakamaad rukist, mis nii wilets oli, et kogu tema saak mitte üle 12 puuda ei ulatanud. Sellest külwas Uniwer 8 puuda tänawu maha — lepingu järele pidi Lippert lõigatud rukki asemel wastawa maa-ala peale rukkid maha tegema, mis ta aga ei teinud.

Suwewilja on Lippert saanud lepingus äratähendatud suuruses, samuti kartulimaa ja korteri.

Mis puutub esitatud küsimistesse, siis oleks mul järgmist wastata: Esimese küsimise peale: „Kas on Wabariigi Walitsusel teada Pöögli mõisa maade wäljaandmisel tekkinud olukord“ — Pöögli mõisa wäljaandmisel tekkinud olukord on teada.

Teise küsimise peale „Kuidas kawatsetakse lahendada tekkinud olukorda“, wõiksin wastata, et tekkinud olukorda tuleks lahendada kokkukõlas Riigikohtu tulewase otsusega.

Kolmanda küsimise peale wastaksin ma: Garantiiks, et samased nähtused ei korduks, oleks järgmised asjaolud: käesolew asi ulatab ühe otsaga 1920 aastasse, millal maaseadust alles hakati teostama. Tol ajal olid kohalikud omawalitsused kaugeleulatawa reformi teostamisele alles asunud, nad olid wilumata. Samuti puudusid pärast antud maareformi teostamise määruste parandused, mis järgmiste aastate jooksul maksma nandi. Pealegi anti planeerimata mõisad wälja, mille tõttu kõiksugu ajutist laadi korraldusi kohalikkude omawalitsuste asutuste poolt tehti. Minu seletustest on näha, kuidas maakonnawalitsuses asju aeti. Antakse planeerimata Pöögli mõis wälja, kuna kawa tegemata ja kruntide arw teadmata, ei saa maakonnawalitsus kandidaatide arwu määrata, ning määrab nad ajutiselt oma otsust sarnasel kujul redigeerides, et raske kindlaks teha, missugused õigused maasaajatel on. Selle tõttu tuli peale mõisa planeerimist uus kandidaatide ülesseadmine ning lõpuks kohtuprotsess, mis tänini lõpetamata.

Sama puudulikult aetakse asju wallanõukogus. See käib mitu korda koos, teeb otsuseid, mis maareformi teostamise määrustega kokkukõlas ei ole. Otsustab endiste maakasutajate asemele weel uusi

maasaajaid nimekirja wõtta, ning ei saa erapooletu olla nähtawasti selle tõttu, et osa nõukoguliigetest asjast isiklikult huwitatud, kui maasaajad, kes Pöögli mõisa peale pretendeerivad.

Nüüd on maareformi elluviimisel need asjaolud kõrwaldatud. Omawalitsuse asutustel on kolmeaastane praksis seljataga, on saawutatud oskus ja wilmumus. Samuti on maareformi teostamise määrused paljudes punktides täiendatud ja rohkem reolamenteeritud.

Ei wõi salata, et ministeeriumi ametnikud on korraldusi teinud, mis ülearused. Taheti asju, mis omawalitsuse asutused olid sassi ajanud, korraldada, kuid see ei õnnestanud ja tegi neid wormiliselt weel keerulisemaks. Kohalik ministeeriumi esitaja, — riigimaadeülem, selle asemel, et keskasutusele kaasä aidata asja selgitada, on oma ettepanekuga keskasutuse wormilikult mitte õnneliku korralduse wälja kutsunud. Minu poolt on abinõud tarwitusele wõetud, mis garanteerima peaksid, et edaspidi sarnane nähtus ei korduks ja ministeeriumi ametnikkudelt wõimalus oleks wõetud — otsuseid teha, mille juures alg- ja eeltoimetus ei ole arwesse wõetud. Eriti on kord maksma pandud, mis reguleerib kruntide määramist sõduritele maareformi määruse § 68 märkuse põhjal.

Mis puutub wiimasesse küsimisse, — „kas kawatsetakse wastutusele wõtta need, kes süüdlased sarnases asjaajamises,“ — siis wastaksin selle peale, et nad kohtulikule wastutusele pole wõetud. On otstarbekohasem teenistuse korras talitada.

Juhataja A. Kerem: Palun teatada, kas arupärijad wastusega rahuldatud on.

J. Piiskar (is.): Teatan arupärijate nimel, et meie wastusega rahuldatud ei ole ja teen ettepaneku läbirääkimisi kohe awada.

Juhataja A. Kerem: Arupärijad ei ole wastusega rahuldatud ja rkl. Piiskar'i poolt on ettepanek tehtud kohe läbirääkimisi awada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Awan läbirääkimised.

J. Piiskar (is.): Põllutöominister, wastates meie arupärimisele, oli sunnitud ise ka tõendama, et selles asjas on terwe

rida wäärnähtusi, kuid tema püüdis peasüü weeretada rööpaseadja peale. Wallanõukogu — see on kõige kurja juur, sellele järgneb maakonnanõukogu ja siis põllutöoministeeriumi ametnikud, kes asjaajamise korrast kinni ei olla pidanud. Meile oli aga selge arupärimist esitades ja on ka praegu, et kõige kurja juur ei ole wallanõukogu, kuigi ta seda küsimust mitu korda arutas ja mitmel wiisil otsustas. Meie arupärimine oli juhitud nende wäärnähtuste wastu, mis maad leidsid põllutöoministri abi härra Raamot'i korraldustes, nagu see ka meie arupärimises oli öeldud. Ei selgunud ka põllutöoministri seletustest, et oleks olnud olulise tähendusega, kuidas wallanõukogu talitas ja mitu korda ta küsimust otsustas. Kuid ministeeriumis oleks pidanud algusest peale selge olema, kuidas selles küsimuses talitada. Seda ei ole aga mitte olnud. Kui kord leiti, et on tarwis näituseks ära oodata kohtuotsust selles küsimuses, siis oleks pidanud ka selle juurde jääma. Kahjuks ei ole mul andmeid, kas on Riigikohus selles asjas midagi teinud. (W a h e l h ü ü d e d : E i o l e w e e l.) Aga kui see küsimus seisma pandi kohtuotsuseni, siis oleks pidanud tema ka semmi seisma jääma. Öeldi, et härra Uniwer sai endisest kohast lahti ja tal ei olnud oma kraamiga kusagile minna. Aga Lippert, kes enne nr. 3 koha peal oli, pidi sealt ju oma kraamiga ära minema. Ei selgitatud aga, kas oli täiesti wõimatu jätta Uniwer'i aastaks endisele kohale, wõi asetada ajutiseks teisele kohale. Ja kui ka möödapääsematalt härra Uniwer aastaks kohast ilma pidi jääma, siis oli ju temal õigus kahjutasu nõuda ja saada. Selle asemel hakati aga teisi-kolmandaid isikuid ühelt kohalt teisele paigutama. Härra põllutöominister oma kõnes wäitis, et koha peal on riigimaadeülem ja ringkonnawalitseja üksteisele wastukäiwaid korraldusi teinud. Tõepoolest on aga need wastukäiwad korraldused tehtud just ministeeriumis, millest ka meie oma arupärimises kõnelesime. Kord otsustati koht Uniwer'ile kätte anda, siis jälle Lippert'i kätte jätta, sest egas muidu Lippert ei saanud maad harida, siis jälle Uniwer'ile üle anda jne. Wiimaks hakati kokkulepet sobitama ja tehti lõpuks otsus, et kui kokkulepet ei saa, siis mõlemad kohast ilma jääwad.

Edasi ei ütelnud põllutöominister, kas ja kuidas mõeldakse kahjusaaajale tasu maksta ja kas kawatseb põllutöominister

temale tulewikus maad üldse anda, wõi mitte. See osa küsimusest on täiesti was-tamata jäetud. Edasi ei ole sarnased nähtused ette tulnud mitte ainult Pöögli mõisas, waid ka mujal, nähtuseks, seal lähedal Kaubi mõisas, kus just samuti on talitatud kahe sõduri wahel. Nii ei ole siin mitte üksiku juhtumisega tegemist, waid hulga juhtumistega. Ja kui nüüd põllutööministeeriumis on korraldus tehtud, et sarnased nähtused enam ei kor-duks, siis tuleb seda teiwitada, aga selle juures on alles lahendamata endiste kor-ralduste juures tehtud wead. Teiseks ei ole kindlustust selle kohta, et ka tulewi-kus tegelikult mitte ei otsustataks nagu praegu. Härra Raamot'il näib üldse kal-duwus olewat küsimusi ülepeakaela ot-sustada — kas sel põhjusel, et tal tööd palju on, wõi ei armasta ta oma üles-andeid täita, wõi on tal kõrwalisi üles-andeid palju. Minule jutustati hiljuti üks juhus Petserimaalt, kus tema on ära muutnud metsade peawalitsuse ülema korralduse, aga pärast on metsade pea-walitsus siiski selgeks teinud, et tal õigus oli. Kui nii väga mitmesugused üksteise-wastu käiwad korraldused maad leia-wad, siis ei saa sellega mitte leppida, et on ainult ametnikkudele tehtud korral-dusi, et nad ilma eelkäiwat materjaali läbi waatamata otsuseid ei teeks, waid wastutust peaks kandma. Ministri abi kuulub teatawasti mitte ametnikkude, waid juhtiwate jõudude hulka ja peaks teiste korralduste üle walwama.

Nii siis ei ole selgitatud küllalt küsi-mus, kuidas tekkinud olukorda lahendada, kas tahetakse heaks teha need üksteise wastu käiwad korraldused, wõi mitte. Niisama ei rahulda meid ka see, kui öel-dakse, et on mõnesugused korraldused tehtud. Meie arwates ei saa küsimust nii lihtsalt wõtta, et kui ministri abi lubab enesele teha terwe rea üksteise wastu käiwaid korraldusi, et siis tekkinud olu-kord ainult sellega lahendatakse, et kant-seleis uus korraldus maksma pannakse. Siin peaks süüdlased wastutust kandma. Kui teie leiate, et ei ole süüdi mitte mi-nistri abi, härra Raamot, waid et süüdi on maakonnawalitsus, ringkonnawalitseja wõi riigimaadeülem, siis peaks nemad oma tegewuse eest wastutust kandma, et sarnased nähtused mitte enam ette ei tuleks. Kuid sarnased nähtused kesta-wad ikka edasi. Sain alles hiljuti and-meid Walga maakonnast, kus endised mõisatöölised enestele ühte normaaltalu

hulga peale tahawad saada, mis nendele juba ligi kaks aastat lubatud, aga senni pole weel seda talu kätte saanud. Kuigi kohalik ringkonnawalitseja wõi riigi-maadeülem sellega päri on, ei ole asi paari aasta kestes kõigi lubamiste peale waa-tamata paigast nihkunud.

Kõike seda arwesse wõttes ei saa meie nende seletustega mitte rahul olla ja oo-tame ministrilt lähemaid seletusi selle kohta, missuguseid samme tema on ette wõtnud ja missugused kindlustused sel-leks on, et tulewikus sarnaseid nähtusi ära hoida.

Põllutööminister **B. Rostfeldt**: Härra rkl. Piiskar'i huwitab kah-jutasu küsimus. Ma arwan, et see ole-neb muidugi kohtuotsusest ära ja enne ei saa kahjutasust juttugi olla, kui näeme, kumb pool wõidab. Kui wõidaks prot-sessi Lippert, siis pöörab ta ministeeriumi poole kahjutasu nõudmisega kohtuteel, on selge, et ministeerium oma äranägemise järele kahjutasu maksta ei wõi.

Mis puutub maasaamisesse Lippert'ile, siis, wõib olla, wõidab Lippert protsessi ja Pöögli mõisa krunt jääb tema kätte. Kui aga mitte, siis saame näha, kuis asi kujuneb, kas esineb tema kandidaadina harilikus korras, wõi pöörab ta mõne et-tepanekuga ministeeriumi poole. Seda mina ka ette näha ei wõi.

Rkl. Piiskar tegi etteheite, et dr. Raamot otsuseid teeb ülepeakaela. See ei ole mitte õige. Tuleb arwesse wõtta, et ministri abi, kes tegelikult kõik maakor-ralduse jookswad asjad ajab, igapäew wist mitte wähem, kui 20—30 resolut-siooni teeb. Kui ta siis ükskord wähe-kene eksib, öeldakse kohe, et ta ülepea-kaela talitab ja tehtakse Riigikogus aru-pärimisi. Mina olen arwamisel, et ainult see ei eksi, kes midagi ei tee. Selles Uniwer-Lippert'i asjas on minu seisukoht aga sarnane, et lõppude lõpuks oleks wõi-nud igaüks eksida, olgu dr. Raamot ehk keegi teine, sest etteantud tunnistus oli puudulik. Inimene tõi ette tunnistused, temal olid teatawad eesõigused maasaam-iseks jne., pealegi oli asi rutuline, sest see oli aprillikuul, asi paistis selge ole-wat. Ei wõi ka mitte öelda, et ebaõnne-likka korraldusi väga palju ette tuleb, sest niipalju kordi, kui dr. Raamot on eksinud, on selle kohta kohe arupärimi-sed esitatud, ja sellest näete, et eksituse protsent mitte suur ei ole, arwesse wõt-

tes resolutsioonide arwu. Riigikogus süüdistatakse ministeeriumi, et on kaks üks-teisele wastu käiwat korraldust tehtud — üks peawalitsuse juhataja ja teine ministri abi poolt. Pean tõendama, et need korraldused on ainult paberi peal, kuna tegelikult on läbi wiidud üks korraldus — dr. Raamot'i oma. On ju dokument, millest näha, et 28. aprillil oli tegelikult maa Uniwer'ile üle antud. Et suwel uuesti maa-küsimust üles tõsteti, siis ainult selleks, et Lippert'ile wastu tulla ja anti ka pool krunti temale Uniwer'i nõusolekul. Praegu on aga korraldus tehtud, et maa määrämised sünniwad ainult wastawa peawalitsuse ettepanekul. Selletõttu enam eksitusi ette ei peaks tulema. Ministri abi teeb otsuse olles täiesti informeeritud, missugused eelkorraldused juba tehtud, ja ma usun, et niisuguse korra juures kätte saadud on edaspidiste eksituste ärahoidmine.

Rkl. Piiskar tõendab, et dr. Raamot on metsade peawalitsuse korralduse metsalaastamise ärahoidmiseks Petseris muutnud. Mina arwan, et rkl. Piiskar eksib, hiljuti panin mina küll ühe metsaraiumise seisma, kuid seda ei ole keegi ära muutnud. Selles asjas wõiks selgusele jõuda, kuid mitte praegu. Ehk oleks parem olnud, kui teie küsimisega minu poole pöörate wõi arupärimise ette panned. Kuid praegu on mul wõimatu wastata wastawate andmete puudumise tõttu.

Oma eelmises seletuses toonitasin mina, et arupärimises ettetoodud asjast oleks põllutöoministeerium ja tema ametnikud täiesti kõrwale jäänud, kui riigimaadeülema poolt kapten Uniwer'ile antud tunnistus täielikum oleks olnud. Muuseas awaldas in aga kahtlust selle kohta, kas oleks korralduse mittetegemine õiglane olnud wabadussõjast osawõtnud sõjawäelase wastu, kes 14 kuud kuulipildurite rooduülemana frondil tegew oli ja lahingus haawata sai.

Minu seletusest oli näha, et kapten Uniwer oli sunnitud Abja mõisast, kus tema maad ajutiselt tarwitas, lahkuma ühes eelmisel aastal riigi käest saadud inwentaariga. Ja ta pidi lausa taewa alla jääma. Kuigi ministri abi korraldus teatawaid hõõrumisi sünnitas, oli temaga siiski kätte antud wõimalus mõlemale, see on Uniwer'ile ja Lippert'ile niikaua ära elada, kunni asi laheneb. Meie teame, et ajutine walitsus lubaduse andis eesõigustada maasaamises neid, kes isamaad tege-

likult wäerinnal kaitsewad. Sedasama tõendas ka Asutaw Kogu. Tähendab, see oli rahwa tahtmine ja kogu rahwa lubadus oma parematele poegadele. Meie teame aga ka missuguste raskustega oli seotud nendel lubatud maatüki kättesaamine, iseäranis esimestel maareformi teostamise aastatel.

Maaseadus oli usaldanud kandidaatide määrämise kohalikkude omawalitsuste kätte. Ei ole ju saladus, et tol ajal weel asutused mitte ainult wilumata ei olnud, waid et mõneski kohas sõdurite wastu heatahtlikkus puudus. Olid kohad, kus wallanõukogud sarnaste isikute kätte sattusid, kes õige wähe püüdsid rahwanamuse tahtmist täita. Eriti maaandmise suhtes katsuti asju nii ajada — iseäranis siis, kui sõdurid weel frondil wiibisid, — et sõdurid mitte ligi lasta. Siin tarwitati igasuguseid „konkse“. Mõnes kohas tuletas asjaajamine sabotaashi wäga meelde. Otsustage ise! Pöögli mõisa kruntidele kandidaatide määrämist katsuti läbi wiia wallanõukogu koosolekul wiis korda wiie kuu jooksul, kuid ei saadud asjast üle. Nähtawasti oli siin „konksudega“ tegemist, sest seitse wallanõukogu liiget olid ise Pöögli mõisa kruntidest luwitatud.

Missuguste härradega siin tegemist tuli teha, wõib otsustada selle järele, et sõduritele soowitati minna „Narwa ja Krasnaja-Gorka alt maad wõtma“ — teiste sõnadega — awaldati kahetsust, et nad kõik Narwa ja Krasnaja-Gorka juurde ei jäänud ning sealt paar ruutmeetrit maad ei saanud. Kapten Uniwer ei olnud kahtsaks mitte ainukene eesõigustatud maa-saaja, keda juleti „ninapidi wedada“ ja „Krasnaja-Gorka“ alla juhatada maad saama. Tema asi on ainukene, mis Riigikogu ette on sattunud. Jah, siin ei esine ta mitte kaebajana, waid teise „asuniku“ kohapealt „väljakangutajana“. Ning julutus see selle tõttu, et need, kes „Krasnaja-Gorka“ all käisid ja Narwa kaitseid, tagasihoidlikumad ja leplikumad on, kui need, kes neid sinna „maad saama“ saadawad.

Ma tuletan meelde, et kapten Uniwer Lippert'ile wastu tuli ja pool krunti temale jättis peale selle, kui ta juriidiliselt õigustatud oli terwe krundi waldamisele asuma, kui mitte lõpulikult, siis igatahes kunni Riigikohtu otsuseni.

Ma arwan, et Riigikogu ka täna seisukohale asub, et ajutise walitsuse lubadused tänini püsiwad, ning et põllutöömi-

nisteerium käesolewal juhtumisel on talitanud seda lubadust silmas pidades.

Kui ta siin ehk mõne wormilise wea on teinud, siis on see „bona fide“ tehtud. Ja see ministeeriumi asjasse wahelsegamine ei riiwa ei rahwa õigustunnet, ei riigi prestiishi, kuna kohaliku wallanõukogu „konksud“ seda igatahes tegid ja kohalikkude sõdurite seas suurt pahameelt sünnitasid ja praegu ootawad nad põnewusega Riigikogu otsust, mis õiglaselt ja erapooletult hindaks ministeeriumi korraldust Pöögli mõisa kruntide wäljaandmise asjus.

O. Gustawson (is.): Meie arupärimise põhjendamisel ja tänastel läbirääkimistel on toonitatud, et arupärimine on sihitud ebakorreksete ja üksteisele wastukäiwate korralduste wastu. On öeldud juba enam kui üks kord, et käesolewas asjas on ette joostud korraldustes kohutuotusele. Põllutööministeerium on üksteise wastu käiwaid otsuseid teinud. Kewadel, kui sekeldused koha peal algasid, seletas põllutööministeeriumi esitaja, et praegu on ainukene wõimalik moodus niisugune, et kohale peab jääma endine waldaja Lippert niikaua, kui Riigikohus oma otsuse on teinud. Mul oli wõimalus lugeda telefonogrammi, mida riigimaadeülem saatnud kohalikule ringkonnawalitsejale, kus oli otsekohe öeldud, et kõik abinõud tulewad selleks ette wõtta, et koht Uniwer'ile ei saa, enne kui kohus on küsimuse lahendanud. See oli seisukoht sel ajal ja siit on tekkinud wastolu. Arwan oletada wõiwat, et põllutööministeeriumil Uniwer'i teened ja mitteteened ka enne teada olid, siis kui temale Abjas koht anti. Need ei saanud mitte niisugused olla, et nüüd juba ette joosta ja otsustada, et koht peab jääma teise kätte. Kuidas põllutööministri lõpulik otsus koha peal läbi wiidi, see ei ole ka asjasse selgust toonud. Nagu põllutööminister siin seletab, olla pool kohta antud ühele, pool teisele. Temal ei tohiks teadmata olla, kuidas seal isegi politseiwõimu tuli tarwitada, et tüli lahendada. Temal ei tohiks teadmata olla, et Lippert mitu korda neid pakkumisi, mida Uniwer Lippert'ile koha peal tegi, wastu ei wõtnud. Korralduste tagajärjel külwati maad kaks korda, ühe kaalikad ja kapsad kisti üles ja teine külwas porgandid asemele. Wastukäiwad korraldused on asunikkudele wäga rasked ja nad ei saa olla kunagi kindlad, millal nad neid tabada wõiwad.

Siin tähendati wäga õieti, et mitte üks Pöögli mõisas, waid ka teistes kohtades tehakse risti wastukäiwaid korraldusi. Põllutööministeeriumil olla üle 1000 kohtuasja, mis lahendamist ootawad, ja ma arwan oletada wõiwat, et suur protsent neist protsessidest langeb wastukäiwate korralduste peale.

Mul oli juhus liikuda Järwamaal, kus jällegi wist sellesama härra Raamot'i ettekirjutuse põhjal tahetakse Koeru mõisa ümberplaneerimist läbi wiia selleks, et mõisaomaniku krunti 10-tiinulise tükiga suurendada. Juba teist aastat tehakse korraldusi, ümberkorraldusi jne.

Meie rühm paneb ette wastuwõtmi-seks järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise kohta Pöögli mõisa maade wäljaandmisel ettetulnud wäärnähtuste puhul tunnustab Riigikogu Wabariigi Walitsuse seletused mitterahuldawaks, leiab, et on lubamatu sarnane asjaajamine, kus põllutööministeeriumi kõrgemad ametnikud teewad üksteisele wastukäiwaid korraldusi, pannes sellega asunikud ja mõisatöölised eriti raskesse seisukorda, ja läheb päewakorras edasi.“

Juhataja **A. Kerem:** Sisse on tulnud järgmised ülemineku-wormelid: üks rkl. Gustawson'i poolt: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise kohta Pöögli mõisa maade wäljaandmisel ettetulnud wäärnähtuste puhul tunnustab Riigikogu Wabariigi Walitsuse seletused mitterahuldawaks, leiab, et on lubamatu sarnane asjaajamine, kus põllutööministeeriumi kõrgemad ametnikud teewad üksteisele wastukäiwaid korraldusi, pannes sellega asunikud ja mõisatöölised eriti raskesse seisukorda, ja läheb päewakorras edasi.“ Teine ülemineku-wormel on rkl. Arro poolt: „Wabariigi Walitsuse wastust iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale Pöögli mõisa maade wäljaandmisel ettetulnud wäärnähtuste kohta ära kuulates, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“ Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enam on wastu. (Hüüded pahemalt poolt: Palume hääled ära lugeda.) (Hääletatakse.) Rkl. Gustawsoni ülemineku-wormel on 27 häälega 22 wastu tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb liht üleminekuwormel. (Hääletatakse.) Liht üleminekuwormel on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

13. Wabariigi Walitsuse wastamine S. Andrejew'i, E. Kägu ja A. Hansen'i arupärimise peale wahialuste peksmise kohta wangimajades.

Kohtuminister **J. Reichman:** Austatud Riigikogu liikmed! Arupärimine, mille peale minul täna wastata on, sisaldab tema kokkuwõttes kahte küsimust: 1) kas kawatseb

Wabariigi Walitsus piinamistele ja peksmistele wangimajades piiri panna ja 2) kas kawatseb Wabariigi Walitsus neid, kes neis peksmistes ja piinamistes süüdi on, wastutusele wõtta.

Selle kokkuwõtte järele otsustades wõiks arwata, et arupärijad sellele otsusele on jõudnud, et wangimajades alalõpmata piinatakse ja peksetakse, ja et isegi neid, kelle süü peksmises ja piinamises selgeks on tehtud, wastutusele ei wõeta. Ma ei tea, missugused asjaolud arupärijatel käsitada olid, kui nad seda arupärimist esitasid, aga need asjaolud mis arupärimises üles tähendatud, wõiksid waewalt põhjendust anda, et wangimajades piirita peksetakse ja piinatakse ja et süüdlasi peksmistes mitte wastutusele ei wõeta.

Arupärimises eneses räägitakse kahest juhtumisest: 1) kellegi Augerwald'i kaebtusest, et tema keskwangimajas lüüa on saanud ja 2) mingisugusest kisendamisest eeluurimise wangimajas, millest järeldakse, et poliitiline süüalune Kaasik peksta sai.

Ma luban enesele tähendatud juhtumiste asjaolusid nõnda ette kanda, nagu need prokuratuuri selgitusel on selginud, et siis Riigikogu otsustada wõiks kas on siin piiramata peksmistega ja piinamistega tegemist wõi mitte.

Kaasik'u peksmiselugu wõi karjumiselugu on minu teada järgmine olnud: 6. oktoobril s. a. jagati eeluurimise wangimajas wangidele silku. Poliitiline wang Kaasik ja keegi teine wang Ant, kes 6. warguse eest korruga wangis istub, ei wõtnud neid silkusid oma kambrite jaoks wastu, waid andsid nad tagasi, seletades, et silgud on hapud. Silgud wiidi wangimaja kantseleisse ja seal toimetati wan-

ginaja arsti ja welsker Rebas'e juuresolekul, kuhu ka kaebealune Kaasik kutsuti, järeelwaatus, kus juures wangimaja arst tunnistas, et silgud täiesti wärsked ja kõlbulikud on. Asjast sai muidugi ka wangimajaülem teada ja tema, kellel juba enim teada oli, et poliitiline süüalune Kaasik wale ettekäänete all wangimajas poliitiliseks otstarbeks segadusi püüab sünnitada, määras niihästi Ant'ile kui ka Kaasik'ule wale ettekäände all silkude tagasiandmise eest kolm päewa aresti. Kui wangimajaülema korraldust mindi täide wiima, siis hakkasid niihästi Ant kui ka Kaasik selle ülema käsu täitmisele wastu. Kaasik, nagu see prokurööri juurdlikes selgus, leppis ainult sellega, et ta rabeles ja rüseles, lõppude lõpuks sai ta aga siiski kartserisse paigutatud. Mis aga Ant'isse puutus, siis kujunes siin asi teisiti. Ka tema olla hakatuses ainult rabelenud, kuid peale selle, kui teda üle hoowi kartserisse wiidud, kus parajasti poliitilised wangid jalutamisel olnud, hakanud tema appi karjuma, ja kui keegi poliitilistest wangidest talle appi ei tulnud, siis haaranud tema ise ühe wahi rinnust kinni, katsunud teda maha wisata ja wahtide käest lahti pääseda. Peale selle kui temast jagu oli saadud ja kui ta kartserisse oli paigutatud, olla tema umbes poole tunni pärast kõwasti kartseri ukse peale kloppima hakanud. Kui uks awatud ja küsitud mis ta soowib, siis hakanud ta nõudma, et teda wangimajaülema juurde wiidakse. Wangimajaülem, kellele see asi teada oli, käskinud teda uuesti kartserisse paigutada ja ei wõtnud teda mitte jutule. Selle peale hakanud Ant uuesti appi karjuma ja käte ja jalgadega ringi peksta jne. Lõppude lõpuks saadud teda uuesti kartserisse kinni panna. Seal ei olla tema aga mitte waikeks jäänud, waid hakanud ust lõhkuma, nii et tarwidus tekkinud ust awada, teda kinni siduda ja saapad jalast ära wõtta, millede kontsadega tema wastu ust peksnud, ja siis uuesti kartserisse paigutada. Kõigist sellest anti teada prokuröörile ja rahukohtu prokuröör on ise seda asja selgitama sõitnud. Kui tema Ant'i üle kuulanud, siis olla Ant seletanud, et ta tõesti wastu hakanud ja määratsenud olla, peksmisest ei olla ta aga midagi rääkinud. Olla ainult öelnud, et siis kui teda wangimaja hoowist üle wiidud, olla teda keegi waht löönud. Waht, kes teda löi, seletas, et sel silmapilgul, kui Ant temal kraest kinni haaranud, ja teda maha tahtnud lüüa, tema tõesti Ant'i oli löönud.

Peale selle on prokuröör üle kuulnud ka Kaasik'u. Kaasik ei olla ka omalt poolt midagi peksmise kohta rääkinud, olla ainult ütelnud, et tema on vastu hakanud, rabelenud, ja sellega olla see asi lõppenud. Pärast oli aga rkl. Hansen prokuröörile soowi awaldanud, et ka tema kuulda tahaks, mis Kaasik räägib. Prokuröör olla sellega nõus olnud ja siis olla Kaasik oma peksmiselugu ka Hansen'ile jutustanud, kusjuures tema aga mitte peksmisest ei olla rääkinud, waid sellest, kuidas teda kartserisse wiidi, ainult pärast olla tema sellekohase otsekohese prokurööri küsimise peale wastanud, et siis, kui teda kartserisse wiidud, olla keegi teda põlwega tagant lükanud ja rusikaga selga tõuganud. Niisugune on siis see peksmiselugu, mis eeluurimise wangimaja kohta käib. Mis teisesse loosse, nimelt Augerwald'i kaebtusesse puutub, siis ei saa mina mitte aru, kas siin arupärijad eksitusse on sattunud, wõi on Augerwald mitmel pool oma peksmisest mitmesuguseid teateid annud. Asi on nimelt see, et Augerwald'i peksmisest augustikuus ei prokuratuuris ega ka wangimajas teateid ei ole. Augerwald kaebanud, et juuli algusel, wist 9. juulil, teda on pekstud nii, et weri ninast ja suust wälja purskanud ja hambad sügawalt huultesse lõiganud. Tema kaebtuse järele on asi olnud nii: tema, Augerwald, istunud mingisuguse süüteo eest kartseris. Wanem wangiwaht Karro jaganud ühe wangi saatel wangidele leiba ja tahtnud ka temale leiba anda, mida tema vastu ei olla wõtnud. Sellepeale tulnud wangiwaht kartserisse ja lõõnud teda nari peal, kus tema istunud, näkku, nii et suust ja ninast weri wälja purskanud ja hambad sügawalt huule sisse läinud. Prokurööri poolt tehtud juurdlusel selgus, et leiba jagamas käis wanem wangiwaht Karro, wangi Põikliku saatel ja et kartseri ukse ees oli wahiks keegi noorem waht nimega Klaas. Need isikud said üle kuulatud. Nende seletuste järele olnud asi nii, et kui wanem wangiwaht Karro Augerwald'ile leiba pakkunud, ei olla see mitte leiba vastu wõtnud, waid nõudnud, et Karro teda wangimajaülema juurde wiiks. Karro seletanud, et tema seda ilma sellest ülemale teatamata teha ei saa. Augerwald ei olla aga selle seletusega rahul olnud, waid jätkanud nõudmist, et teda wiibimata wangimajaülema juurde wiidaks. Et waidlusele lõppu teha lükanud Karro Augerwaldi kartseri ja pannud ukse

lukku. Niihästi wang Kõigimees kui ka noorem wangiwaht Klaas tõendawad, et Karro kartseris ei ole käinud, nõnda et löömine kartseri nari peal wõimatu oli. Ka arst on mõne päewa pärast Augerwaldi läbi waadanud ja tõendab, et tema mingisuguseid löömise jälgi Augerwaldi juures ei ole leidnud.

Niisugused, austatud rahwasaadikud, on need asjaolud, millest arupärijad järeldawad, et wangimajades piiramata peksmine ja piinamine walitsewad ja et isegi neid, kelle süü on selgeks tehtud, wastutusele ei wõeta. Ma tahaks nüüd arupärijatelt küsida, millest näewad nemad seda piiramata peksmist ja piinamist nii, et isegi nemad, kes meie korda ei kaitse, selle korra kaitseks end kohustatud tundsid wälja astuma. Kas selles, et Kaasik'ut kartserisse wiies tagant lükati ja tõugati, kas selles, et Ant wangiwahilt lüüa sai, kui tema wahile wägiwallaga kallale tungis, kas selles, et Augerwald niisuguse kaebtusega esines, kus tema peksmise peale kaebab? Teie peaksite ju teadma, et wastuhakkawate wangide vastu wägiwaldi wõib tarwitada. Teie peaksite teadma, et wangi vastu, kes wahtide vastu wägiwaldi tarwitab, isegi sõjariistu tarwitusele wõib wõtta. Teie peaksite teadma, et iga kaebtus ei ole süü tõendus. Kui meie ainult kaebtuste põhjal wangiwahte ja wangimajaülemust tahaksime karistada, siis jõuaksime wast küll nii kaugele, et meie kõik wangid wabastama peaksime ja neid wangi heitma sunnitud oleksime, kellel kuidagi wiisi wangide wabaduse kitsendamise tege mist tuleb teha. See on ju harilik nähtus, et wangid ise nende seletuste järele kunagi süüdi ei ole, ikka on süüdi politsei, prokuröör, wangiwahid jne.

Kõige sellea, mis ma ütelnud olen, ei taha ma sugugi ütelda, et wangimajades kunaõri seadusterikkumist ette ei ole tulnud. Wangimajad ei ole ju asutused, kus seadusterikkumist kõige vähem ette wõib tulla. Kõik seadustest üleastumised wangimajades on aga seaduslikes korras likwideeritud. Ma arwan, et ka tulewikus walitsus muud teha ei saa, kui korratuste puhul seaduste järele talitada. Märatsewad wangid, — karistatakse neid; astuwad wangiwahid ja wangimajaülemus oma wõimupiiridest üle, — wõetakse neid wastutusele.

Kui arupärijad elk arwawad, et walitsus end arupärimistega teisele teele

laseb juhtida, siis tahan loota, et selles tükis arupärimised midagi ei aita.

See oleks kõik, mis minul käesolewa arupärimise puhul ütelda on.

Juhataja A. Kerem: Kas arupärijad on wastusega rahuldatud?

A. Hansen (väljasp. rhm.): Arupärijate nimel teatan, et meie wastusega mitte rahuldatud ei ole ja palun kohe läbirääkimisi awada.

Juhataja A. Kerem: Arupärijad ei ole wastusega rahuldatud, on ettepaneku teinud läbirääkimisi kohe awada. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

A. Hansen (väljasp. rhm.): Ma pean tähendama, et seisukord siiski natuke teistsugune, isegi väga suurel määral teistsugune on, kui härra kohtuminister praegu ette tõi. Härra kohtuminister seletas, et need wahejuhtumised, millest meie arupärimises räägitakse, olla tekkinud sellest, et wahialused olla wangimaja administratsioonile, konkreetset wõttes, wangiwahtidele wastu hakanud, et nad wangimajade makswa korra wastu eksinud. Mina pean ütleva, et minul ei ole wõimalik olnud saada üksikasjalisi andmeid wahejuhtumise kohta Augerwald'iga. Teise küsimuse puhul aga läks mul korda kohtupalati prokurööri kaasabil ringkonnakohtu prokuröörilt luba saada wangimaja minekuks. Ma pean siin tähendama, et see lubasaamine mitte kerge asi ei ole ja iseäranis ringkonnakohtu prokurööri käest. Kuid sel juhtumisel, et meie, kirja saades wangimajast, siseministri poole läksime ja kawatsesime pöörata ka härra kohtuministri poole, siis, wõib olla, ehk selle mõjul saime loa kätte, et wähegi andmeid saada wangimaja olude kohta.

Kõigil on wististi meeles, et see wahejuhtumine ei lõppenud mitte ainult mõnede isikute kartsapanemisega, waid wangid, niihästi kriminaal kui poliitilised wangid, kuulutasid näljastreigi wälja ja see on igatahes asiaolu, mis tõsisemalt mõtlema paneb. Kerkib küsimine: millest oli tingitud see näljastreik, mispärast need kartsapanemised? Lugu on nimelt niisugune, et poliitilised wangid, nagu nad ise seletasid, kuulutasid näljastreigi wälja just selles teadmises, et wangidega nii ümber käiakse, nagu nendega mitte ümber käima

ei peaks: wange on peksetud, mitterahuldawa toidu tagasilükkamise pärast, kartsa heidetud jne. Wõib olla — ma ei taha siin asja mitte sihilikult walgustada — et selleks tegelikult ka kaasa mõjus see kisa ja karjumine, mis kriminaal kurjategija Ant tõstis, kuid igatahes ei seisnud mitte ainult selles põhjused.

Lugu on tõesti nii, et wangidele alawäärtuslist toitu anti ja ma arwan, et härra kohtuminister ei saa seda ka tagasi lükata, kuna ka wangimaja administratsioon seda eitada ei saanud, kui meie ringkonnakohtu prokurööriga wangimajas käisime. Seal seletati wangide poolt järgmist: wangidele oli korduvalt happuid silke antud, seda tunnistas Kaasik, seda tunnistas Ant ja seda tunnistasid ka kõik need wangid, keda sel puhul üle kuulati. Igaüks wangidest, keda wangimajajülema juurde kutsuti, tõendas sedasama fakti ja muuseas tähendati ka, et teised toiduained samuti alawäärtuslised olnud. Eriti wii-mase kahe nädala jooksul ei ole toiduained mitte need olnud, mis harilikult on antud ja mida andma peaks. Wangid on selle nähtuse peale mitmel korral toojate tähelpanu juhtinud, ka wangimajajülema juures on kaebtust tõstetud, kuid asi pole paranenud, waid on isegi halwemaks läinud. Lõppude lõpuks, kui wangid nägid, et see süsteem ei parane, otsustasid nad toodud toitu mitte enam wastu wõtta. Nagu selgus, ei talitanud see kriminaalwang Ant mitte oma algatusel üksinda, waid tema oli teiste wangide soowi täitja, teda oli selleks wolitatud. Teiselt poolt tegid sedasama ka poliitilised wangid: saatsid silgud tagasi protesti awalduseks wõi õieti selle tagamõttega, et neile paremaid tuuakse. Tahetakse seletada, et see olla wale kaebtus olnud, protest olla wäljaspoolt õhutatud, poliitilised wangid olla selle sihilikult korraldanud. Sellele arwamisele ei jäänud ka isegi mitte prokuröör sel korral, kui meie seal olime, waid oli koguni teistsuguses arwamises ja ma arwan, et ka härra kohtuminister neid seletusi ei usu.

Kuidas see asi siis sündis? Kohtuminister seletab, et toit polla halb olnud. Sarnase korra juures on ju kerge tõendada, et toit halb ei ole nagu seal tõendati. Silgud wõeti ukse tagant ära ilma et oleks kaebajaid lastud nende ekspertiisi juures olla. (Kohtuminister J. Reichman: Kaasik oli juures.) Ah ja, wabandage, mul on üksikasjalised peensused meelest läinud! Kaasik wiidi sinna

ruumi küll, kus silkusid järele waadati, aga mitte ühes silkudega, waid silgud wiidi enne ja siis alles wiidi Kaasik sinna tupp. Ma küsiksin nüüd Teilt, härra kohtuminister: kas on Teil mingisugust garantiid, et silgud, mis toas ekspertiisi juures Kaasikule maitseda anti, tõesti samad olid, mis wangidele anti? Kas ei wõidud neid enne Kaasiku sissewiimist teiste wastu ümber wahetada? (Kohtuminister J. Reichman: Kaasik ei ütelnud mitte, et need teised silgud on.) No, härra kohtuminister, misugune abinõu wõi mõõt on siis selle määramiseks, kas nüüd üks silk on tõesti see silk wõi ei ole mitte? Kaasik tunnistas, et see silk, mis ta seal maitsenud, ei olnud hapu, kuid need silgud, mis wangikambri anti, olid hapud. Peab arwama, et järeiproowimiseks wiidi silku ühest kohast, wangikambri aga teisest kohast. Kui siin oleks tahetud tõepoolest seda teed käia, kuidas harilikult niisugustel kordadel tehakse, siis oleks lugu teisiti kujunenud. Oleks kaebajatele wõimaldatud samade silkude ekspertiisi juures wiibida, mida nad tagasi andsid, ma arwan, et siis poleks waidlusi selle küsimuse juures tarwis olnud. Kuid tehti teisiti, ja nimelt nii, kuidas see wangimaja administratsioonile kasulik oli: silgud anti ekspertiisi ilma, et kaebajatel kindlustust oleks antud, et ekspertiisi häid silke ei toodaks. Ja kui asi nõnda on, ja pealegi kui peale sarnaseid „ekspertiise“ wahialuseid kõlbmata toidu üle kaebamise pärast kartsaga karistatakse, siis arwan ma, et ka wahialused oma õiguste kaitseks on sunnitud kõiki nende wõimuses olewaid abinõusid ära kasutama. Ja ei ole imeks panna, sest nagu wangide poolt seletatakse, olla wangimajade maksew kord alati niisugune, et kui juhtud kas prokuröörile wõi tema abile mõne asja üle kaebama, siis peale selle jällegi karistusluseks langed. Wangidele ei jää loomulikult peale selle muud üle, kui wiimase protestiabinõu — näljastreigi — peale üle minna. Nii ka seekord.

Kui asi niikaugele läks, et otsus oli tehtud, et neid määratakse kartserisse, siis palus Kaasik enmast ülema juurde wiia, et teada saada, miks teda kartserisse tahetakse paigutada. Seda igatahes ei täidetud ja ei öeldud, miks teda kartserisse wiijakse. Muidugi oli ta ärritatud olekus. Temast haarati kinni ja pigistati rind kinni, et pole muud kui lähme. Igasugune wõimalus enmast kaitseda on neilt wõetud. Mina arwan, et sarnase talitus-

wiisi juures kaob igasugune mõte niisuguse asjaolu peale tähelpanu juhtida. Ma ei taha ütelda, et Ant seaduspäraselt talitas, wõib olla, et tema oleks pidanud maksmapandud korra järele kartserisse minema, seal aja ära istuma ja ilma et oleks teadnudki mis pärast. Aga ma arwan, et tal õigus nõuda oli teada saada, mis pärast teda kartserisse pandi, ning selle juures ei olnud mingisugust korra-rikkumist ega wastuhakkamist. Mina arwan, et iga inimene, olgu tema kes tahes, ärritatud saab ja neid abinõusid kasutab, mis temale wõimaldatud. Teiselt poolt see ümberkäimine ei anna mitte kõigeparemat otsust selle korra kohta, mis seal walitseb. Inimesel tõmmatakse rind kinni, litsutakse teda alla, ja kui ta kisama paneb, siis pannakse talle põlwed rindade peale. Ja kui teised seda kuulewad, loomulik, et nad siis ka sellest järelduse teewad. Peale selle ei selgunud, et see kisategemine oli ainult Anti poolt, waid Anti seletuse järele olla keegi teine kartsasolija seda tõstnud. Prokurööril ei olnud wõimalik seda selgeks teha, kumb neist niisugust lärmi tegi, ja wäga tõenäolik oli, et seal teine samuti toimetas, Kaasik seletas, et teda olla tagant tugevasti tõugatud. Mina ei tea nüüd mitte, mis tuleb löömiseks, ehk mis tuleb tõukamiseks pidada. Teda olla tugevasti tõugatud ja neid tõukamisi tulla tihti ja just eriti siis ette, kui wiijateks on joobnud wangiwahid. Üks on aga kindel, et füüsilist jõudu wõetakse tarwitusele õige sagedasti, ilma et selleks põhjusi oleks. Et asi ka antud korral korras ei olnud, seda tõendab ka see asjaolu, et wangimaja administratsioon püüdis selle wahejuhtumise ka prokurööri ees maha waikida. Prokuratuur sai sellest asjast teada alles mõne päewa pärast ja peaaesjalikult alles siis, kui meie rkl. Andrejew'iga selle üles wõtsime wastawates asutustes. Nii et igatahes siin oli püütud seda kõike senni warjata, kunni kõik need kombinatsioonid läbi mindi, mida oli tarwis asja „klaarimiseks“ ette wõtta. Kuid, et asi õige sassis oli, seda panin tähele nende teenijate seletustest, keda prokuröör üle kuulas. Nemad polnud jõudnud lõpulikult kokku rääkida, üks rääkis ühte, teine teist asja. Üks rääkis, et oli 2 koos, teine seletab, et oli üksinda. Igatahes need asjad selgitasid, et seal mitte kõik korras ei olnud ja ka prokuröör oli sunnitud tunnistama, eraldi oma arwamist awaldades, et siin on füüsilise jõu tarwitamisega tegemist olnud

ja see oli kõik, mis ta ütelda võis. Terwe selle wahejuhtumise kutsus välja just halwa toidu andmine, eriti halbade silkude andmine. See on niipalju selle kohta.

Ma ei kuulnud sinna taha hästi, mis härra minister Augerwald'i asjus rääkis sellepärast, et sinna ei kosta mitte, kuid wististe seletas ta, et Augerwald ei teatanud mitte otsekohe. (Wahelhüüe kohtuminister J. Reichman'i poolt.) 22. juulil? Ta kirjutab selle küsimuse kohta järgmist: „22. juulil wiidi mind Tallinna keskawangimajas kartsa. Sündis see parajasti jalutamise ajal. Põhjuseks toodi mulle ette: ma olewat jalutamise ajal reast välja läinud“. Kas on need põhjused? (Kohtuminister J. Reichman: Minul ei ole nad teada.) „... sellega jalutamise korda rikkunud. Leides, et see wale on, sest reast väljas ei käinud, protesteerisin kartsawiimise wastu. Selle peale tõukas mind tunnimees Jamalaine kartsaukusest sisse, ning ähwardas: ma sulle, kuradile, näitan. Lõi kartsaukse kinni. Olin pea-aegu palja jalu, õhukeste riietega; karts aga külm, niiske, paks mudakord põrandal ja pime. Öhtul wett wastu ei wõtnud, waid nõudsin wangimajaülema jutule. Seda ei täidetud. Järgmisel hommikul ei wõtnud jällegi wett ega leiba wastu, waid kordasin oma nõudmist ning protesteerisin wägiwalla wastu. Selle peale tormas tunnimees Karu, täis püha wiha, kartsauksest sisse ning lõi mulle paar korda rusikaga wastu nägu, mille tagajärjel minul suust ja ninast weri välja purskas. Sellest oli temale wist nähtawasti wähe, sest peale selle on ta wangimajaülemale raporteerinud, et ma olewat temale kartsas wastu hakanud... Selle tagajärjel istusin kartsas 6 päewa. Minu kaebtuse tagajärjel tekkinud ülekuulamisel tunnimees Karu löömist eitas. Oli tal ju seda kerge teha: löömise pealtnägijaid ju pimedas kartsas ei olnud. Seltsimehed, kes mu werist taskurätikut nägid, noh, need olid ju samasugused wangid ja palju nende tunnistus tähendab. Selle tõttu, kuid peasjalikult wiinajoomise tõttu ja tagajärjel läksid peksmise juhtumised wangimaja kartsas kaunis tihedaks. Ja joomine õitses wangimaja personaali keskel jõudsasti. Arstlikult lasti mind järele waadata umbes 2 nädalat peale löömist. Arst konstateeris fakti, et suus on mingisugune kinnikaswanud haaw; millal wõi kuidas see haaw tekkinud, ütelda ei wõi ning kirjutab raaporti: „Löömise taga-

järgi näha ei ole.“ Kui mina aga alles kartsas olles arsti juurde wiimist nõudsin, ähwardas mind joobnud tunnimees — nime ei tea — maha lüüa.“

Ma arwan, kui tema tõepoolest nõudis arsti juurde wiimist, miks ei täidetud siis seda. Igatahes teda maha ei löödud, sest see hoop oli nõrgalt tabanud; ta pääsis wäiksemate wigastustega, et ainult weri suust ja ninast jooksma hakkas. Ja ma ei wõi ju ütelda, kas need tagajärjed on nüüd 9 päewa pärast weel arusaadawad, et wõiks otsekohe kindlaks teha, et löödud on. Fakt on aga see, et uurimine pandi hiljem toime, 9 päewa pärast, ja leiti mingisugune kinnikaswanud haaw. (Kohtuminister J. Reichman: See on ainult teie kirjas, minul sellest midagi teada ei ole.) Jah, waadake, härra minister, selles see lugu seisabki, et wangile teatatakse ühte, kirja pannakse aga teist. Kuid ma arwan, et wang ei saa mitte ette dikteerida seda, mida kirjutakse ja ma usun, et temal ei olnud mingisugust põhjust waletada. Seda wõib ju kõik aktidest leida. Nii on sellega lugu. Igatahes meie ei ole kuulnud, et peale selle midagi radikaalsemat oleks ette wõetud, kuid midagi olla seal tehtud, kas kedagi lahti lastud wõi mitte, seda ma ei tea. (Kohtuminister J. Reichman: See on sündinud teiste põhjuste pärast.) Ah soo, tähendab, siin on niisama nagu härra sise-ministri juures, siis muidugi „teistel“ põhjustel. Arwesse wõttes isegi ka prokurööri arwamisi, leiame, et seal asjad mitte kõik korras ei olnud, ega ole ka praegu.

Pea ütlema, et meie saame tihti wangiasutustest kirju, kus wangid kaebawad, et nende ei anta mitte neid toidu ega „warustusnorme“ välja, mis määratud on, waid saawad $\frac{1}{4}$ sellest, mis on lubatud jne. Nii näituseks, seep, pesu, kõik kaduda ära, tähendab, ei kao ära, waid neid ei anta sel määral välja. Wangid kirjutawad, et nende asjadega wangimajades kuritahtlikult talitatakse. Siis peale selle on üks wäga iseloomustaw juhtumine. Kui wangimajasse minna järele kuulama, siis ei lasta meid mitte wangide ligi, et kuidagi wiisi tõsiseid teateid saada, waid wõid ainult välja kutsuda, keda nime pidi tead. Ja seegi kutsutakse wangimajaülema kabinetti. No, mina arwan, et sarnasel teel muidugi mingisuguseid teateid koguda ei saa. Siis on mul üks juhtumine kirjeldatud siin wangide poolt, nimelt Tshernjaagini wangi-

majast ühe nõdrameelsega. Nimelt see inimene on noaga omale kõhtu torganud. Selle järele tassitud teda kongist välja ja jäetud tükiks ajaks sinna lamama. Mul ei ole mitte korda läinud teada saada, kui õige see juhtumine on, kuid igatahes kirjeldakse, et teda on seal juures pekstud ja alles 5—6 tunni järele on teda sealt ära koristatud. Senni kaua lamas ta aga lahise haawaga koridoris maas. Paljud allakirjutajad paluwad seda wastawates kohtades ette kanda. Ma ei taha neid asju mitte kõiki üksikult ette kanda, kuid pean tähendama, et igakord, kui keegi milligistki teatab, siis läheb reshiiim selle asemele, et seisukorda parandada, kõwemaks ja kaebaja pannakse kartsa. Wiimaks jätab wahialune ka needki katsed, sellepärast et see aidanud ei ole. Need on wähesed andmed, mida ma siin ette toon. Täielik seisukorraga tutwunemine on aga õige raske, sest wangidele keegi ligi ei saa ja kuigi mõnikord see wõimalik, siis ainult wangimajaülema juuresolekul, selle kabinetis. Loomulik, et wang siin midagi rääkida ei julge. Lõppude lõpuks seisukord jääb ikkagi endiseks, nagu ta on olnud. Et selles küsimuses wähegi edasi saada, teeksin mina ettepaneku komisjoni walida Riigikogu liigetest, kes järele waataks kohtadel, missugune on wangide seisukord.

Panen ette järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse esitaja — kohtuministri seletusi arupärimise peale wahialuste peksmise asjus wangimajades, — tunnistab Riigikogu need seletused mitte rahuloldawaks ja otsustab: walida komisjon, kelle ülesandeks on toimetada wangimajades wangide seisukorra ja nendega ümberkäimise kohta põhjalikku uurimist ja tarbekorral süüdlaste wastutusele wõtmiseks ettepanemine. Sellesse komisjoni walitakse igast Riigikogu rühmast kaks esitajat.“

J. Tomp (kom.): Tahan mõnda fakti konstateerida wangimaja elust, sest et ma ise seal poolteist aastat kinni pidin olema. Siin kohtuminister töötab ette, et need asjad ei ole õiged, kuid mina pean tähendama, et Kaasik protesteeris hapu silkude wastu ja selle protesteerimise pärast mõisteti ta kolmeks päewaks kartseri. See on täiesti õige, ja niisugused asjad sünniwad peaaegu igapäew wangimajades ja korduwad piinamised, peksmised ning omawolid ning need jääwad kõik wangimajade müüride wahel ja

ainult need juhtumised, mis kuidagi moodi wäljaspoolt wangimaja algatuse saawad, nagu seegi arupärimine, ulatawad awalikkuse ette, sest wangil ei ole mingisugust kaebtusewõimalust. (Kõhtuminister J. Reichman: Wõib anda kirjaliku kaebtuse prokurööri kaudu.) Sealt ei saa kirjalikult mingisugust teadet wälja anda, sest prokuratuur ei wõta mingisugust kaebtust wastu ja lihtsalt, ei anta juba paberitki selleks, et saab wälja kirjutada ning jaoskonnaülem walwab selle järele, et tema jaoskonna pahed wangimaja kantseleinigi ei jõua ja wangimaja kantseleist ei saadeta midagi edasi, mis kaebtust sisaldab korra kohta. Selle poolteise aasta jooksul, mis mina wangimajas olin, käis prokurööri abi ainult ühe korra wangimajas ja küsis ainult, kas kedagi seaduswastaselt kinniistujat ei ole. Nõudsiime seadust wangimajaülemalt ja kodukorda, kuid wastati, et nüüd mingisugust seadust selle jaoks ei ole ja wangimajaülem käib tsaariaegse Wene seaduse järele, kuid wähest toonitas, et ta walitseb wangimaja nii kui nõukogude Wenemaal, sest et ta sealt tulnud. Kuid kõik need seadused maksawad niipalju ainult, kuipalju nad wangimajaülemele kasulikud on.

Augerwald'i poolt ettetoodud protest pole nähtawasti kohtuministril teada, sellepärast ta ei tea, kuidas Augerwald kinni wiidi. Augerwald wiidi jalutamise pealt kinni tunnimees Lindeberg'i poolt.

See oli harilik, et silgud olid hapud, kui meie neid wastu ei wõtnud ja protesteerisime, selle peale wastati wangimajaülema poolt, et jah, nad on hapud, kuid nad on selle eest jälle odawad ja kui nad otsa saawad eks meie siis muretse paremaid. Prokuröörile sai küll kaebatud, kuid prokuröör ei wõtnud selles asjas mingisugust seisukohta, öeldes et see tema asi pole. Linnawalitsuse poolt käis wangimajas nõndanimetatud kuraator, kelle esimene küsimine harilikult igakord oli, et kas teil millegi üle kaebada pole. Meie küsisime temalt, et missuguste normide järele on meil õigus üht wõi teist asja saada, mille peale wastuse saime, et kust mina seda tean. Nii ei olnud ka selle härra wangimajaskäimisest mingisugust kasu. Meie nõudsiime et toidunormid saaksid üles pandud, kuid tunnimees wastas selle peale, et sellest ikkagi midagi kasu ei olla ja meie peame wähem andma kui normides üles tähendatud. Niiwiisi jäiwadki meil toidunormid teadmata.

Alles 1922 aastal, kui Riigikogu eelarwe-komisjon wangimajades käis, tutvustati meil nende normidega. Muuseas pidime ka $\frac{3}{4}$ naela seepi saama kuus, mida aga kunagi ei saanud. Selle üle kaebust tõsta wangimajaülema ees ei olnud mingisugust mõtet, sest see ei olnud poliitika-wangidele mitte võimaldatud; see oli võimalik ainult Kiisel'il, kellel oli lubatud koridorides jalutamine ning muud hõlbustused. Meie, kommunistide jaoks olid määratud iseäralised tunnimehed, kes igasugu lubamatu sõnu tarwitasid ning ähwardasid maha lüüa nagu sigu, sest kommunistide mahalõõmine ei olewat mitte keelatud.

Septembrikuul läinud aastal ilmus keskwangimajaja ametisse keegi wäljakäigukoha waht Roode, kes ütles, et mina olen selleks siia saadetud, et teie elu põrguks teha. Mina tahan teid oma pilli järele tantsima panna. Warsti hakkas ta ka oma nootidega peale. Seltsimees Kaew tähendas ükskord temale koridoris, et kuidas Teie siis ametisse saite, sest Teie olete ju ennemalt sellest ametist tagandatud. Selle tähenduse peale pandi seltsimees Kaew Roode poolt kartseri. Meie protesteerisime küll selle teguwiisi wastu, ei wõtnud süüa jne., kuid see ei aidanud midagi, ja Roode poolt wiidi weel mitmed kartsa. Ei tulnud ülemus meie juurde ega lastud meid ka ülemuse jutule, waid Kaew oli kolm päewa kartseris. Kuigi mõnikord ülemus wangimajaja tuli, siis ei lasknud ta meid üldse rääkida, waid ütles, et seda ei maksa tähele panna, mis kommunistid räägiwad. Selles asjas sai arupärimine sisse antud ja kaebused tehtud, kuid ilma tagajärgedeta.

Mis puutub tunnimees Roode'sse siis oli tema okkupatsiooni ajal ametist tagandatud, kuid pärast jällegi ametisse wõetud. Pärast sai jällegi tagandatud wangimajaülema määruse põhjal joomise ning wangide peksmise pärast. Nüüd tuli ta aga keskwangimajasse selleks, et wange sõimata, lüüa ning kartserisse wiia. Ma nägin ise kui ta löi ühte alaealist wangi, sest need olid, nagu nad ise ütlesid, juba pehmeks tehtud ja nende kallal oli piiramata woli.

On tõesti kurb lugu et kohtuministril neist asjadest aimugi pole. Ta ei ole sugugi informeeritud, kui ta siin räägib, et

wangimajas seaduste järele talitakse. Härra minister eitas seda, et ülema jutule ei pääse. Kuid ma pean ütleva, et tõesti ei pääse, ei ole mina pääsenud ega ka keegi teine. Öeldakse, et kõik on seaduslik nii kui lugu Roode'gagi, kes enne ei kõrwaldatud kui kogu koridor üldstreigiga wastu hakkas.

Et wangimajades asi korrast ära on, on õige ja see peaks ka kohtuministrile teada olema. Toetan seltsimees Hansen'i ülemineku-wormelit. Oleks küll huwitaw teada saada ministrilt, missuguste seaduste järele, kas Kerenski, tsariaegsete, wõi muude järele, wangimajades walitse-takse.

Juhataja **A. Kerem:** Sisse on tulnud kaks ülemineku-wormelit. Üks rkl. Hansen'i poolt, mis järgmiselt käib: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse esitaja — kohtuministri seletusi arupärimise peale wahialuste wangimajades peksmise asjus, tunnistab Riigikogu need seletused mitte rahuloldawaks“. Kuna meil ülemineku-wormeli korras eriootsuseid teha ei saa, siis ei saa ma selle wormeli teist osa hääletamisele panna ehk ta küll siin ülemineku-wormelis esitatud on. Ma wõin hääletamisele panna selle wormeli esimese osa, kuid kannan siiski järgmise osa ülemineku-wormelist ka ette, ehk ta küll hääletamisele ei tule — „ja otsustab: walida komisjoni, kelle ülesandeks on toimetada wangimajades wangide seisukorra ja nendega ümberkäimise kohta põhjalikku uurimist ja tarbekorral süüdlaste wastutusele wõtmiseks ettepanemine. Sellesse komisjoni walitakse igast Riigikogu rühmast 2 esitajat.“

Need küsimused otsustakse meil kas seadusandlises korras ehk jälle esitamise korras ja sellepärast siin ülemineku-wormelis ei saa neid mitte hääletada.

Ma asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse liht ülemineku-wormelit.) Nähtawa enamusega on liht ülemineku-wormel wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada.) Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Kerem.**

Sekretäär **T. Kalbus.**